

TARTU MAARJA KOOLI TOIMETULEKUÕPPE ÕPPEKAVA

1. ÕPPE- JA KASVATUSEESMÄRGID

1.1. Toimetulekuõppe põhiülesanne on mõõduka intellektipuudega õpilase arendamine tema arengupotentsiaalide piires ning kujundamine Eesti kodanikuks, kes tuleb eluga toime tuttavates tingimustes, teeb võimetekohast praktilist tööd ja teab oma kuulumisest oma rahva ja Eesti kodanike hulka.

1.2. Toimetulekuõppe üldeesmärk on aidata kujuneda isiksusel, kes vastavalt oma võimetele:

- 1) teadvustab ennast (MINA) ja kaasinimesi (MINA–MEIE–TEISED), on teadlik nende erisuste ja eri kultuuride võimalikkusest, eristab kuuluvust OMA–VÕÕRAS–ÜHINE;
- 2) suhtub positiivselt iseendasse, oma perekonda, kaaslastesse ja kodumaasse, järgib võimetekohaselt õigusnorme, hoidub vägivallast;
- 3) järgib võimetekohaselt oma tervise ja looduse hoidmise põhimõtteid;
- 4) orienteerub keskkonnas ja igapäevastes toimingutes, tegutseb tuttavates situatsioonides, hoidub teadaolevatest ohtudest ja küsib vajaduse korral abi;
- 5) valdab järgmisi elementaarskusi: vaatlemine, kuulamine;
- 6) mõistab talle suunatud kohandatud kõnet ja/või alternatiivseid väljendusvahendeid;
- 7) väljendab arusaadavalt oma soove/vajadusi omandatud keeleüksuste ja/või alternatiivsete väljendusvahendite abil;
- 8) tuleb toime võimetele vastavate lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisesänetega;
- 9) mõistab töö vajalikkust, valdab baasoskusi, suudab tööaja jooksul alluda töödistsipliinile;
- 10) teeb jõukohast tööd, on valmis jätkuõppeks.

2. ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuse Põhimõtted

2.1. Toimetulekuõppes lähtutakse põhimõtetest, mille kohaselt igäühel peab olema võimalus saada haridust vastavalt oma võimetele. Õppekorralduses ja õppesisu valikul lähtutakse iga õpilase arengutasemest valdkonniti, arvestatakse õpilaste potentsiaalseid võimeid ja teisi individuaalseid iseärasusi.

2.2. Toimetulekuõppes ja igapäevastes koolisuhetes peetakse oluliseks samu humanistlikke seisukohti, mida püstitab põhikooli riiklik õppekava. Enam pööratakse tähelepanu oma võimaluste ja piirangute teadvustamisele, sallivusele erinevuste suhtes ning kaaslaste erivajaduse mõistmisele.

2.3. Õppekava taotleb iga õpilase arengu toetamist: lapse arengupuute ületamiseks või vähendamiseks rakendatakse temale sobilikke eri-, waldorf- ja ravipedagoogilisi meetodeid. Arendamine toimub iga lapse arengutaseme ja arenguvõimaluste hindamise alusel.

Õppetöö kavandamisel arvestatakse nii klassi tervikuna, puude struktuurist tulenevaid õpilasarühmi klassis kui ka iga õpilast individuaalselt. Õppeülesanded valitakse õpilase potentsiaalset arenguvalda (lähima arengu tsoon) arvestades. Arendamist vajavad toimetulekuõppel oleva õpilase psüühika, isiksuseomadused ning tegevusvaldkonnad: tunnetustegevus (tähelepanu, tajus, mälu, mõtlemine); suhtlemisvahendid ja suhtlemine; tunde- ja tahtevald; psühhomotoorika; hinnangud ja hoiakud jne. Õpetamise tulemusel kujunevad ajus kompensatsioonimehhanismid – muutub ja täiustub kahjustatud (alaarenenud) funktsionaalsüsteemide talitlus, hakkavad arenema mõned puuduvad süsteemid. Eesmärk on kujundada organismi funktsioonid võimalikult iseseisvaks toimetulekuks sotsiaalses keskkonnas. Üldised arengueesmärgid konkretiseeritakse kooli õppekavas arengu- ja tegevusvaldkondade kaupa, individuaalseid kajastavad individuaalsed õppekavad, mille koostamisel arvestatakse ka isiklike rehabilitatsiooniplaane.

2.4. Õpetamine ja kasvatamine toimub jõukohase praktilise tegevuse protsessis, millega kaasneb õpilastele mõistetav verbaalne teave. Eesmärk on, et õpilased omandaksid jõukohased praktilised oskused ja selleks vajalikud minimaalsed teadmised igapäevastes korduvates situatsioonides toimetulekuks. Oskused konkretiseeritakse õpitulemustes, mis on kooli õppekavas ainekavade koostamise aluseks. Toimetuleku eelduseks oleva üldmootorika arendamine toimub peamiselt liikumistundides – rütmika, eurütmia, rahvatants ja kehaline kasvatus.

Oma ja teiste tegevust, sh käitumisele võimalikult adekvaatse hinnangu andmist, kujundatakse pidevalt, rõhutatakse positiivset ja suunatakse otsima eksimuse parandamise võimalusi.

2.5. Õppimine toimub võimalikult reaalses keskkonnas. Toimetulekuõpe suunab õpilast täitma korduvates situatsioonides praktilisi ülesandeid koostegevuses ja eeskujuga järgi, rakendama omandatud oskusi näidise ja lihtsa suulise korralduse alusel. Õpilased võtavad võimete kohaselt osa oma tegevuse kavandamisest ja tulemuse hindamisest.

Õpilase tähelepanu tuleb lõpptulemuse saavutamiseks suunata iga osatoiminguga tähtsusele.

Õpilaste aktiveerimine eeldab nende psüühilisele arengule vastavate tegevuste valikut, jõukohast õpitegevust, konkreetset ja arusaadavat eesmärgiseadet, õpilaste tegevuse pidevat stimuleerimist ja edusammudele hinnangu andmist. Tähtsustatakse õpilase huvi kujundamist võimalikult iseseisvalt tegutsemiseks.

2.6. Oluline on õpetaja ja õpilase positiivne ühistegevus, õpilase tegevus potentsiaalses arenguvallas, abi täpne reguleerimine. Õpioskuste kujundamist soodustavad kõigi pedagoogide ja lastevanemate ühised nõudmised ja samalaadne abi. Toimingute struktuuri omandamine toimub minimaalsete tegevussammude ja osaoskuste kaupa, omandatud osatoimingud ühendatakse ahelaks.

2.7. Kooli õppekava rakendamisel ja arendamisel arvestatakse konkreetse klassi õpilastega. Tähtis on koostöö eripedagoogide, õpetajate, lapsevanematega, kutseõppe korraldajatega, valla või linna esindajatega ning vajaduse korral spetsialistidega väljastpoolt kooli.

2.8. Praktilise tegevuse baasil areneb suhtlemine ja kogemustele (mälu kujutlustele) toetuv vaimne tegevus, kujunevad tunnetustegevuse elementaarsed oskused.

2.9. Õppe- ja kasvatusprotsessi käigus õpivad õpilased oma võimetele vastavalt:

- 1) kasutama olemasolevaid teadmisi ja oskusi varieeruvates tingimustes;
- 2) küsima ja uusi oskusi omandama;
- 3) tegutsema;
- 4) kasutama oma kaemuslik-kujundilist intellekti, reguleerima emotsioone lähtuvalt oma intellekti arengust;
- 5) konstrueerima eeskuju ja näidise alusel;
- 6) võrdlema oma tegevuse tulemust etaloniga;
- 7) õppima koostegevuses või juhendatult koos teistega, õppima jälgima kaaslaste ja oma tegevust ning hindama resultaati;
- 8) lahendama praktilisi probleeme ja tegema valikuid.

3. ÕPPE JA KASVATUSE RÕHUASETUSED NING TAOTLETAVAD PÄDEVUSED

3.1. Õppe ja kasvatus rõhuasetused I arengutasemel

3.1.1. Õpilaste juhtivaks tunnetusprotsessiks on taju, mille baasil areneb tegevusaktide äratundmine ning kaemuslik-praktiline mõtlemine. Tunnetustegevuse arendamiseks on vajalik tahtmatu tähelepanu väline suunamine.

3.1.1.1. Tajude arendamine. Objekti tunnuste suunatud märkamine eri meeltega; esemete eristamine taustast; tajuvälja laiendamine; objekti ja graafiliste kujutiste rühmitamine 1–2 tajutava tunnuse alusel; ruumisuhete (all, peal, ees, taga, kõrval) ja ajasuhete (samal ajal, enne, pärast) tajumine.

3.1.1.2. Mälu. Varem tajutud objektide ja tegevusaktide äratundmine; toimingute sooritamise vahetult eelnevalt tajutud näidise järgi; seoste tegevus – objekt – tunnus, keeleüksus – alternatiivvahendid kujundamine. Töömälu mahu arendamine (kuni 4 üksust); mälukujutluste aktiveerimine verbaalsete ja mitteverbaalsete signaalide abil. Objektide paigutuse taastamine varem tajutu põhjal.

3.1.1.3. Mõtlemine. Kaemuslik-praktiline mõtlemine: ülesannete täitmine tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades, rühmitamine tajutavate tunnuste alusel, rühmade koostise muutmine.

3.1.1.4. Motoorika. Tunnetusprotsesside ja tegevuse eelduseks on motoorika areng: passiivsed liigutused, liigutuste sooritamise imiteerimise, näidise ja instruksiooni järgi, omandatud liigutusstereotüüpide rakendamine tegevuses eneseteenindamiseks. Silma ja käe liigutuste koordineerimine, objektide jälgimine, liigutuste rütmi ja tempo muutmine. Elementaarset vaimset tegevust reguleeritakse liigutuste abil.

3.1.2. Õpetuse põhitaotluseks on õppimiseks vajalike alusoskuste omandamine koostegevuse ja matkimise tasandil:

- 1) kontakt erisuguseid vahendeid kasutades: kontakti astumine, kontaktis osalemine, kontakti kestuse pikendamine;
- 2) adekvaatne reageerimine arusaadavatele korraldustele;
- 3) lülitumine praktilisse tegevusse ning ümberlülitumine ühelt tegevuselt teisele;
- 4) oma välimuse ja õppevahendite korrashoid;
- 5) baaslausungite moodustamine ja/või alternatiivsete suhtlusvahendite situatiivne kasutamine.

3.1.3. Rõhuasetus on oma mina teadvustamisel. MINA kui osaleja praktilises tegevuses ja suunatud esemelises mängus kontaktile ja koostegevusele täiskasvanuga (pedagoogiga).

3.1.4. Õppetöös rakendatakse valdavalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi, õpilaste tegevust verbaliseerib pedagoog.

3.1.5. Õpilaste võimed on erinevad. Seetõttu varieeritakse õppeülesandeid, materjali keerukust, abi osakaalu ja oskuse omandamiseks kuluvat aega vastavalt laste individuaalsetele iseärasustele.

3.1.6. Väärtuskasvatuse seisukohalt hinnatakse tegevusakte põhimõttel ÕIGE-VALE, õpitemeetodite ja käitumisakte motiveeritakse võimalikult meeldiva õpikeskkonna loomisega. Tegevuses osalemisele antakse positiivne hinnang. Kujundatakse tegevuse TAHAN-motiivi.

3.1.7. Oluline on õpetada õpilasi oma põhivajaduste rahuldamisel toime tulema ilma lähedase täiskasvanu abita.

3.2. Taotletavad pädevused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab objekte tajutava tunnuse või funktsiooni järgi;
- 2) tajub objektidevahelisi ruumisuhteid (all, peal, ees, taga, kõrval);
- 3) sooritab tegevusakte lihtsate lühikeste verbaalsete või alternatiivsete vahenditega esitatud korralduste alusel koostegevuses ja eeskuju järgi, sooritab omandatud tegevusakte iseseisvalt;
- 4) oskab tuttava mänguasja või didaktilise vahendiga tegutseda vastavalt selle funktsioonile;
- 5) tunneb enamasti ära õpitud märgid või sümbolid objektide, sündmuste ja tegevuste tähistamiseks;
- 6) otsib kontakti täiskasvanute ja kaaslastega;
- 7) väljendab oma põhivajadusi ja soove lihtsate keeleliste või alternatiivsete vahenditega (sõnad, baaslausungid);
- 8) meeldetuletamisel kasutab õpitud käitumismalle tuttavates situatsioonides;
- 9) hindab tuttavaid tegevusakte ÕIGE – VALE põhimõttel;
- 10) oskab tuttavates situatsioonides märgata ohtlikke olukordi ja hoidub neist;
- 11) tunneb ära oma asjad;
- 12) säilitab õppeülesannete täitmise ajal suunatult tähelepanu (kuni 3 min);
- 13) reageerib arusaadavatele korraldustele adekvaatselt, vastab arusaadavatele repliikidele keelelisi või alternatiivseid vahendeid kasutades;
- 14) säilitab töömälus 2–3 objekti järjestuse;
- 15) lahendab abiga tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades arusaadavaid praktilisi ülesandeid nii tuttavates kui ka varieeruvates tingimustes;
- 16) rühmitab objekte ja nende kujutisi tajutavate tunnuste alusel, sh rühmitamise aluseid muutes;
- 17) orienteerub ööpäeva osades;
- 18) orienteerub 2–3 objekti vahelistes ruumisuhetes;
- 19) sooritab liigutusi eeskuju järgi, muutes liigutuste rütmi ja tempot; koordineerib silma ja käe koostööd; jälgib liikuvat objekti.

3.3. Õppe ja kasvatuses rõhuasetused II arengutasemel

3.3.1. Juhtivaks tunnetusprotsessiks on taju, suureneb mälu kujutluste osakaal vaimses ja praktilises tegevuses. Areneb kaemuslik-praktiline mõtlemine lõimunult kujundiliste elementidega. Tunnetustegevuse arendamiseks on vajalik tähelepanu suunamine eri

vahenditega (sh visuaalsed orientiirid), tähelepanu kestuse pikendamine, motoorne aktiveerimine.

3.3.1.1. Tajude arendamine. Tunnuste ja osade märkamine, võrdlemine, sama objekti või graafilise kujutise äratundmine eri asendis, taustal, eri meeltega. Oluliste/tüüpiliste ja juhuslike tunnuste eristamine. Terviku moodustamine osadest. Osatoimingute järjestuse tajumine tegevusaktis. Erisuunaliste ruumisuhete (sh vasakul/paremal) tajumine. Ajasuhete (sündmuste järjestuse) tajumine.

3.3.1.2. Mälu. Tuttavate objektide graafiliste kujutiste ja toimingute äratundmine varieeruvates tingimustes. Stereotüüpsete toimingute sooritamine tuttavates situatsioonides. Kujutluste aktiveerimine verbaalse-alternatiivse teabe alusel. Töömälu mahu arendamine (kuni 5 üksust), üksuste/sümbolite järjestuse säilitamine. Kujutluste verbaliseerimine suunatult.

3.3.1.3. Mõtlemine. Kaemuslik-praktiline mõtlemine lõimunult kujundiliste elementidega: abivahendite otsimine ja kasutamine, ülesande täitmine variatiivsetes tingimustes. Terviku moodustamine osadest. Õpiülesannete täitmine praktiliselt ja materialiseeritult. Variatiivne rühmitamine suunatult: varieeritakse objekte, objektide arvu, rühmitamisalust.

3.3.1.4. Motoorika. Erisuunalised liigutused. Liigutuste ahela sooritamine mälu kujutlustele toetudes kaasneva instruksiooni järgi (vajaduse korral imiteerimine). Eri kehaosade motoorika koordineerimine. Peenliigutuste arendamine. Liigutuste sooritamise verbaliseerimine (pedagoog – õpilane). Sobimatute liigutusstereotüüpide asendamine.

3.3.2. Põhitaotlus on kujundada baasoskuste harjumuslik sooritamine, arendamist vajab tegevusega kaasnev suhtlemine (tegevusele ärgitamine, protsessi suunamine, tulemuse sõnastamine), oma tegevuse suunatud elementaarne kommenteerimine.

3.3.3. Rõhuasetus on oma MINA teadvustamisel, õppekavaterviku kujundamise aluseks on suhted MINA/MEIE ja MINA/ÕPILANE.

3.3.4. Kõne. Baassõnavara arendamine, situatiivse dialoogi harjutamine, etiketisuhetlemine. 2–3 lausungi tähenduse seostamine. Kohandatud lühitekstide tähenduse mõistmine (vajaduse korral kaasneb visuaalne näitlikkus). Mõnest lausungist koosneva teksti loomine (abiga).

3.3.5. Õppetöös rakendatakse valdavalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi. Õpilane hakkab oma tegevust elementaarselt kommenteerima, kasutades suunatult verbaalseid või alternatiivseid vahendeid. Õpetamine muutub ainekesksemaks.

3.3.6. Õpilaste võimed on erinevad. Seetõttu varieeritakse õppeülesandeid, materjali keerukust, abi osakaalu ja oskuse omandamiseks kuluvat aega vastavalt laste individuaalsetele iseärasustele.

3.3.7. Elementaarse lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisoskuse kujundamine.

3.3.8. Väärtuskasvatuse seisukohalt hinnatakse tegevusakte põhimõttel ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI. Õpitegevust ja käitumisakte motiveeritakse võimalikult meeldiva õpikeskkonna loomisega. Antakse positiivne hinnang tegevuses osalemisele. Vähendatakse negatiivsete hoiakute mõju. Kujundatakse TAHAN-motiivi kõrvale positiivse hinnangu abil PEAB-motiivi. Võimaldatakse valikuid.

3.3.9. Oluline on õpetada õpilast tuttavas situatsioonis jõukohaste ülesannetega võimalikult iseseisvalt toime tulema ja abiga ka keerukamates olukordades hakkama saama (varieeruv situatsioon, vahendid). Tehakse algust lihtsa töö oskuste õpetamise ning harjutamisega.

3.4. Taotletavad pädevused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab tuttavaid objekte ja sündmusi, eristab olulisi tüüpilisi tunnuseid juhuslikest tunnustest, tunneb ära sama objekti eri taustal ja eri asendis;
- 2) teadvustab objekti asukohta ruumis teiste objektide suhtes;
- 3) varieeruvates tingimustes sooritab tuttavaid ja jõukohaseid tegevusakte iseseisvalt;
- 4) oskab didaktilise vahendi või tuttava tööriistaga tegutseda vastavalt selle funktsioonile;
- 5) tunneb ära ja kasutab õpitud märke või sümboleid, sh tähti ja numbreid; suudab luua seost objekt – pilt – keeleüksus;
- 6) oskab astuda kontakti täiskasvanute ja kaaslastega;
- 7) väljendab arusaadavalt oma põhivajadusi ja soove ning küsib teistelt abi, kasutades keelilisi või alternatiivseid vahendeid;
- 8) teadvustab oma rolli ühistegevuses osalejana;
- 9) valib tuttavates situatsioonides käitumiseks sobivaid õpitud käitumismalle;
- 10) hindab tuttavaid tegevusakte põhimõttel ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI;
- 11) suudab tuttavates situatsioonides ohtu ette kujutada ning ohule adekvaatselt reageerida;
- 12) valib tegevusakti eesmärgist lähtuvalt sobivaid vahendeid;
- 13) säilitab õppeülesannete täitmise ajal tähelepanu (kuni 5 min);
- 14) täidab lühikesi ja arusaadavaid korraldusi harjumuspäraselt tegutsedes, kommenteerib suunatult tegevust (mida teeb?, mida?, millega?, kus?);
- 15) säilitab töömälus kuni 5 objekti järjestuse;

16) lahendab arusaadavaid praktilisi ülesandeid nii tuttavates kui ka varieeruvates tingimustes tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades;

17) orienteerub ööpäeva rütmiga seotud tegevustes, teab nädalapäevade ja aastaegade järjestust;

18) sooritab erisuunalisi liigutusi ja liigutuste stereotüüpset ahelat mälukujutlustele toetudes, suudab koordineerida eri kehaosade motoorikat;

19) võrdleb suunatult oma töö resultaati näidisega;

20) sooritab eneseteeninduse toimingud vastavalt omandatud kogemusele.

3.5. Õppe ja kasvatus rõhuasetused III arengutasemel

3.5.1. Tunnetustegevuses kasvab märgatavalt mälu roll ja kujuneb osaliselt kaemuslik-kujundiline mõtlemine, mis võimaldab ette kujutada tegevust tuttavas situatsioonis. Tähelepanu hoidmist soodustab harjumustele toetuv tegevus.

3.5.1.1. Tajude arendamine. Aja ja ruumi analüütiline tajumine samal ajal eri meeltega, tuttavate objektide ja sündmuste mitmetele tunnustele ja mälule toetuv (simultaanne) tajumine, kogemustele toetuv stseenide ja lihtsate stsenaariumite analüütiline tajumine (jälgitav sündmus, pilt, pildiseeria, tekst).

3.5.1.2. Mälu. Tuttavate objektide graafiliste kujutiste valikuline äratundmine ja meenutamine ülesandest lähtuvalt. Kogemuste ja esitatud teabe eristamine. Mälukujutluste konkretiseerimine ja uute seoste loomine täiendava teabe abil.

Stereotüüpsete tegevusaktide variatiivsuse kujundamine, juhuslike/stereotüüpsete assotsiatsioonide pidurdamine. Lühikese ja arusaadava instruksiooni säilitamine mälus ja selle arvestamine toimingut sooritades. Kujutluste verbaliseerimine, graafiline kujutamine.

3.5.1.3. Mõtlemine. Kaemuslik-praktilisele mõtlemisele lisandub osaliselt kaemuslik-kujundiline mõtlemine, mis võimaldab ülesannete täitmist kujutlustele toetudes. Vajalike abivahendite valimine või valmistamine. Õppeülesannete täitmine, toetudes isiklike kogemustele ja eri meeltega tajutavatele vahenditele (sh kõnele).

Rühmitamine 2–3 üldistustasandil, allrühmade moodustamine.

Elementaarsete põhjus-tagajärg-seoste teadvustamine praktilises tegevuses.

3.5.1.4. Motoorika. Praktiliseks tööks vajalike liigutuste omandamine (spetsiifika sõltuvalt tegevusest). Liigutusstereotüüpide kujundamine sõltuvalt tegevusest, varieerimine sõltuvalt tingimustest. Liigutuste teadlik järjestamine, lähtudes osatoimingute ahelast.

3.5.2. Põhitaotlus on võimalikult iseseisev toimetulek igapäevases elus ja õpitud tegevustes.

3.5.3. Õppekavaterviku kujundamise aluseks on MINA/MEIE suhted kodukoha ja tegevusega.

3.5.4. Baas- ja vähe laiendatud lausungi mõistmine ja kasutamine suhtlemisel. Suuliste ja kirjalike kohandatud lühitekstide mõistmine. Oma tegevuse ja tajutud sündmuse sõnastamine lühitekstina, täiendava teabe lisamine küsimustele vastates.

Täiendava teabe vajadusest ja puudulikust mõistmisest teatamine. Õpitud suhtlemisstrateegiate rakendamine. Situatsioonile vastav rollisuhtlemine. Väljendite mõningane varieerimine, ütluse pragmaatilise tähenduse tuletamine situatsioonis.

3.5.5. Õppetöös rakendatakse jätkuvalt üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse valdavalt praktilisi tegevusi, õpilast suunatakse oma tegevust kommenteerima verbaalselt ja/või alternatiivsete vahenditega.

3.5.6. Õpilaste võimed on erinevad. Seetõttu varieeritakse õppeülesandeid, materjali keerukust, abi osakaalu ja oskuse omandamiseks kuluvat aega vastavalt laste individuaalsetele iseärasustele.

3.5.7. Elementaarse lugemis-, kirjutamis-, arvutamise- ja mõõtmisoskuse kujundamine ja oskuste kasutamine tegevuses.

3.5.8. Väärtuskasvatuse seisukohalt hinnatakse tegevusakte põhimõttel ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI. Motiivi ja eesmärgi seose teadvustamine: TAHAN – TEEN; PEAB / ON VAJA – TEEN; TAHAN – EI TOHI – EI TEE. PEAB-motiivi kõrvale VAJA-motiivi kujundamine positiivse hinnangu abil lähtuvalt eesmärgist või tulemuse teadvustamisest.

3.5.9. Oluline on õpetada õpilast võimalikult iseseisvalt toime tulema. Kujundatakse lihtsa töö oskusi:

- 1) omandatud toimingute rakendamine ahelana, osaliselt muutuvates tingimustes;
- 2) toimingu suunatud planeerimine, teabe otsimine sõltuvalt ülesandest (pilt, plaan, lühitekst);
- 3) töövahendite ja materjali sobivuse hindamine;
- 4) kujutluse loomine tulemustest – osatoimingute ning vahendite valik ja järjestamine;
- 5) suunatud enesekontroll: osatoimingute/operatsioonide järjestus ja tulemused, toimingu tulemus (võrdlemine näidisega).

3.6. Taotletavad pädevused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) tunneb kirjelduste järgi ära ja kujutab ette tuttavaid objekte ja sündmusi;
- 2) teadvustab objekti asukohta ruumis, arvestab kahte parameetrit (all paremal, taga peal jne);
- 3) sooritab ka varieeruvates tingimustes harjumuslikke tegevusakte iseseisvalt;
- 4) oskab didaktilise vahendi või tuttava tööriistaga tegutseda vastavalt selle funktsioonile ja tegevuse eesmärgist lähtudes;
- 5) tunneb ära ja kasutab õpitud märke või sümboleid, sh tähti ja numbreid; suudab luua seost objekt – pilt – skeem – keeleüksus;
- 6) oskab suhelda tuttavas situatsioonis vastavalt rollile nii täiskasvanute kui ka kaaslastega;
- 7) väljendab oma vajadusi ja soove, arvestades etiketisuhtlemist ja tuttavaid käitumisreegleid, tal on kujunenud hoiak ja oskus teatada teabe puudulikust mõistmisest ja täiendava teabe vajadusest;
- 8) teadvustab oma rolli tegevuses;
- 9) oskab tuttavates situatsioonides valida sobivat käitumismalli, lähtudes motiividest TAHAN – ON VAJA – PEAB ja reeglitest TOHIB – EI TOHI;
- 10) hindab tajutavaid tegevusakte põhimõttel ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI;
- 11) suudab ette kujutada ohtlikke situatsioone, neid vältida ja ohule adekvaatselt reageerida;
- 12) suudab tegevusakti eesmärgist lähtuvalt valida, ise teha ja kasutada sobivaid vahendeid variatiivsetes tingimustes;
- 13) suudab jõukohaste õppe- ja tööülesannete täitmise ajal olukorrast sõltuvalt tähelepanu ümber lülitada ja säilitada;
- 14) täidab arusaadavaid korraldusi, seostab mitteverbaalset ja verbaalset teavet, ühendab ja kasutab tegevuses (planeerimine, sooritamine, enesekontroll) verbaalset ja visuaalset teavet, kommenteerib tegevust ja tulemust;
- 15) säilitab töömälus kuni 5 objekti järjestuse;
- 16) rakendab omandatud toiminguid ahelana (sh osaliselt muutuvates tingimustes);
- 17) valib (positiivne/negatiivne valik) või teeb ise vajalikke abivahendeid ning lahendab arusaadavaid praktilisi ülesandeid tajuväljas olevaid abivahendeid kasutades (sh tuttavates ja ka varieeruvates tingimustes);
- 18) rühmitab objekte ja nende kujutisi tajutavate tunnuste alusel (sh rühmitamise objekte, nende hulka ja aluseid muutes);
- 19) suudab ligikaudu ette kujutada tuttava toimingu sooritamiseks kuluvat aega, orienteerub kellaajas vähemalt pooltunni täpsusega, seostab kalendrikuu ja aastaaja;

20) sooritab praktiliseks tööks vajalikke liigutusi ja suudab neid varieerida sõltuvalt tingimustest;

21) võrdleb oma töö resultaati näidisega.

4. ÕPPEKORRALDUS

4.1. Toimetulekuõppel olevatele õpilastele koostatakse individuaalne õppekava. Toimetulekuõppel olev õpilane liigub igal õppeaastal järgmisesse klassi, kuid õppesisu ja taotletavad pädevused valitakse vastavalt õpilase individuaalsele arengutasemele.

Individuaalne õppekava sisaldab:

- üldinfot õpilase kohta,
- õpilaste oskuste kirjeldust õppeainete/–valdkondade kaupa,
- püstitatud õpiesmärke ning kokkuvõtteid ja hinnanguid õppeainete/-valdkondade kaupa.

Individuaalne õppekava koostatakse septembrikuu jooksul, I klassi õpilastele esimese õppeveerandi jooksul. Individuaalse õppekava kinnitavad klassi- ja aineõpetajad, lapsevanem (eestkostja, hooldaja) ning kooli direktor.

4.2. Õppe- ja kasvatustegevuse aja planeerimisel (sealhulgas projekt-, õues- ja muuseumiõppeks ning ekskursioonideks ja õppekäikudeks vajalik aeg) arvestatakse „Põhikooli ja gümnaasiumiseaduses“ sätestatud nõudeid õppeaasta pikkusele, õpilase suurima nädalakoormuse piiranguid ning punktis 4.7 toodud tunnijaotusplaani.

4.3. Lapsevanema poolt hiljemalt 9. klassi esimesel poolaastal esitatud põhjendatud taotluse alusel võib õppenõukogu otsusega pikendada õpilase õppeaega kahe õppeaasta võrra kuni 32 nädalatunni ulatuses igal õppeaastal. Täiendavate õppeaastate kohustuslike ja valikainete kohta koostatakse jätkuvalt õpilasele individuaalne õppekava.

4.4. Kool pakub põhikooli lõpetanutele lisaõpet, eesmärgiga pakkuda täiendavat ettevalmistust ja tuge õppe sujuvaks jätkamiseks või üleminekuks tööturule. Lisaõppesse võetakse õpilasi, kes on saanud põhikooli lõputunnistuse samal aastal ning kes ei ole valmis õpinguid jätkama või tööturule suunduma või kes ei pääsenud soovitud õppeasutusse. Lisaõppe kestus on üks õppeaasta. Lisaõppes osalejale võimaldatakse juhendatud õpet 1050 õppetunni ulatuses, millest 525 õppetundi moodustab üldhariduslik õpe ja 525 õppetundi kutsealane ettevalmistus ning sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste arendamine. Kutsealast ettevalmistust tehakse koostöös kohase kutseõppeasutuse või tööandjaga. Igale õpilasele koostatakse üleminekuplaan, kus määratakse selle õpilase konkreetne õppe sisu ja päevakava.

Üleminekuplaani koostamisel arvestatakse õpilase teadmisi ja oskusi, õpilase ja vanema soove ja vajadusi ning kooli võimalusi.

4.5. I arengutasemel jaguneb õpetus tegevusvaldkondadeks, järgmistel tasemetel õppeaineteks, mis realiseeritakse üldõpetuse põhimõttel. Õpet traditsioonilise ainetunnina ei korraldata, vaid keskendutakse ainekavades märgitud tegevustele ja teemadele. Õppe- ja kasvatuskorralduse põhivorm on õppetund. Õppetunnid toimuvad koolis või väljaspool kooli ekskursiooni või õppekäiguna.

4.6. Õppeained jagunevad kohustuslikeks õppeaineteks ja valikõppeaineteks.

4.7. Tunnijaotusplaani on järgmine:

Õppeained	Õppetunde nädalas										
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	LA1	LA2
Klass											
Elu- ja toimetulekuõpe	4	5	5	5	7	7	6	6	6		
Eesti keel	4	5	6	6	6	6	6	6	6		
Matemaatika	2	3	4	4	5	5	4	4	4		
Kunst ja käeline tegevus	5	5	5	5	5	2	2	2	2		
Muusikaõpetus	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
Tööõpe						5	5	7	7		
Kehaline kasvatus	2	2	2	2	2	2	2	2	2		
Rütmika	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Valikõppeained							2	2	2	32	32
Nädalakoormus	20	23	25	25	28	30	30	32	32	32	32

4.8. Tööõppe ja valikainete sisu (näiteks keraamika, vitspunutiste tegemine jms) valitakse vastavalt kooli võimalustele ja lastevanemate ning õpilaste soovidele.

Tööõppe võib sisaldada tööpraktikat, mille sisu esitatakse kooli õppekavas.

4.9. Toimetulekuõppel olevatele õpilastele võib kohaldada punktis 4.7 toodud tunniarvust plaanist erinevat tunniarvust plaani, kuid vähendada ei tohi tööõppe mahtu. Erineva tunniarvust plaani kohaldamisel võib õppeaineid liita ja ümber kujundada. Toimetulekuõppel olevate õpilaste klassis rakendatakse erisusi tunniarvust plaanis hoolekogu nõusolekul ja see kehtestatakse kooli õppekavas.

4.10. Õppematerjalid valitakse ja koostatakse toimetulekuõppe üldosa ja ainekavade sisu ning nõudeid arvestades. Arvestatakse mõõduka intellektipuudega vastavas vanuses lapse

psüühika, tegevuse ja suhtlemise tüüpilisi iseärasusi, individuaalse võimekuse ja iseärasuste variatiivsust.

Oluliseks tuleb pidada tajutava õppematerjali konkretiseerimise ja diferentseerimise võimalusi, mis loob baasi võimetele vastavaks rühmitamiseks.

4.11. Õppeülesannete raskusastet reguleeritakse õpioskuse omandamise etappe ja õppematerjali sisulist keerukust arvestades.

Esitatakse võimalused õpitoimingu variatiivseks sooritamiseks: praktiliselt või materialiseeritult, visuaalselt, verbaalselt ja kombineeritult.

5. HINDAMINE

5.1. Õppimise potentsiaalne edukus sõltub toimetulekuõppes õppiva õpilase intellektipuude sügavusest ja lokaalsete anatoomiliste kahjustuste esinemisest, reaalne edukus aga tema individuaalseid iseärasusi arvestavast õpikeskkonnast. Õpilasel peab olema võimalus saada jõukohases töös võimetekohase osalemise ning töö tulemise kohta konkreetne positiivne hinnang.

5.2. Hindamine toimetulekuõppes toimub õpilasele koostatud individuaalse õppekava nõuete alusel. Õpieesmärkide saavutamise taset hinnatakse sõnaliste hinnangutega. Hindamisel kohaldatakse põhikooli riiklikus õppekavas hindamise kohta sätestatud.

5.3. Hinnangu põhieesmärkidena kohaldatakse „Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses“ sätestatud eesmärke, rõhutades seejuures, et hindamise eesmärgiks on:

- 1) motiveerida õpilasi õpiülesandeid sooritama ja märkama oma tulemise vastavust näidisele või etalonile;
- 2) mõjutada õpilase võimalikult adekvaatse enesehinnangu kujunemist;
- 3) suunata õpetaja tegevust õpilase õppimise ja potentsiaalse arengu toetamisel;
- 4) anda õpilasele, õpetajale, kooli juhtkonnale, lapsevanemale (eestkostjale, hooldajale) teavet õpilase arengudünaamikast.

5.4. Õpilase arengut hinnatakse hinnangutega „tuleb toime“, „tuleb toime abiga“ ja „ei tule toime“. Hinnangut „tuleb toime“ võib täpsustada hinnangutega „tuleb hästi toime“, „tuleb rahuldavalt toime“ või muul viisil. Hinnangut „tuleb toime abiga“ võib täpsustada hinnangutega „tuleb toime sõnalise abiga“, „tuleb toime näidise või eeskuju järgi“, „tuleb toime koostegevuses“, „tuleb toime füüsilise abiga“ või muul viisil. Hinnang „ei tule toime“ viitab vajadusele muuta individuaalset õppekava ning seda ei kasutata kokkuvõtval hindamisel.

5.5. Õpetaja jälgib lapse arengut pidevalt, teeb selle kohta tähelepanekuid ja märkmeid ning peab nõu teiste õpetajate, terapeutide ja lapsevanematega (eestkostja, hooldajaga). Märkmete alusel korrigeeritakse vajaduse korral individuaalset õppekava.

5.6. Õppeaasta lõpul saab õpilane tunnistuse, kus lähtuvalt individuaalsest õppekavast annavad klassi- ja aineõpetajad ning terapeutid õpilase arengule, koolitööle ning käitumisele kirjalik-iseloomustava hinnangu.

Kirjalik – iseloomustav hinnang sisaldab:

- lapse füüsilise, emotsionaalse ja sotsiaalse arengu kirjelduse,
- ülevaate õpilase õpihuvi ja ainealaste saavutuste kohta,
- üldinformatsiooni kooliaasta jooksul toimunud,
- õppeaasta peamised teemad.

6. ÕPPETEGEVUS JA ÕPITULEMUSED ÕPPEAINETI

6.1. ELU- JA TOIMETULEKUÕPE

6.1.1. Õppetegevus

6.1.1.1. Elu- ja toimetulekuõpe on toimetulekuõppe teljeks ning sellel on oluline roll valdkonnapädevuste kujundamisel. Teiste ainete õpetamine on seotud elu- ja toimetulekuõppe teemadega.

6.1.1.2. Eesmärgiks on kujundada praktilise ja tunnetustegevuse elementaarsed oskused, võimalikult terviklikud kujutlused tajutava keskkonna objektidest ja nähtustest, oma kehist, inimeste tegevusest looduslikus ja sotsiaalses keskkonnas, arusaadavatest moraalistest nõuetest.

6.1.1.3. Elu- ja toimetulekuõppe peamised teemad on järgmised: minapilt, sotsiaalsed suhted ja suhtlemine, loodusobjektid, inimeste tehtud / kasutatavad asjad, orienteerumine ruumis, orienteerumine ajas. Teemasid käsitletakse praktilise tegevuse käigus ja nende praktiliste oskuste täiustamise eesmärgil. Teemade käsitlemine on seotud igapäevaeluga koolis ja kodus, aastaringiga looduses, tähtpäevade ja üritustega. Õppimine ja harjutamine toimuvad võimalikult reaalses keskkonnas ja elulistes olukordades.

6.1.1.4. Jutustava osa teemad klassiti on järgmised:

1. klass – muinasjutud,
2. klass – loomamuinasjutud ja valmid,
3. klass – Vana-Testamendi lood,
4. klass – põhjamaade mütoloogia,

5. klass – Egiptuse, Babüloonia, Pärsia, Vana-India ja Vana-Kreeka müüdid ja legendid,

6. klass – Vana-Rooma legendid ja keskaja lood,

7. klass – maadeavastused,

8. klass – Suur Prantsuse revolutsioon,

9. klass – XX sajand.

6.1.1.5. Õpetamine lähtub konkreetse õpilase reaalsest ja potentsiaalsest arenguvallast, huvidest ja sotsiaalsest keskkonnast. Õpetus toetab ja suunab õpilase arengut ning iseseisvat toimetulekut ja osalemist kodanikuühiskonnas, kus on tagatud sotsiaalne kaitse ja juhendamine.

6.1.2. Elu- ja toimetulekuõppe rõhuasetused I arengutasemel

6.1.2.1. Rõhuasetus on oma mina teadvustamisel, ärgitatakse osalema praktilises tegevuses ja suunatud esemelises mängus. Tähelepanu pööratakse kontaktile ja koostegevusele täiskasvanuga, oma välimuse ja õppevahendite korrashoiule. Õpilane kohaneb uute inimestega enda ümber ja uue keskkonnaga.

6.1.2.2. Õpetuse põhitähtsuseks on õppimiseks vajalike baasoskuste omandamine koostegevuse ja matkimise tasandil.

6.1.2.3. Õppetöös rakendatakse üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi. Oluline on, et õpetamine toimuks võimalikult reaalsetes praktilistes situatsioonides. Väga oluliseks tuleb pidada eneseteeninduse alusoskuste õpetamist praktilises tegevuses.

6.1.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab igapäevatoiminguid osalise abiga;
- 2) tunneb ära endale kuuluvad esemed, teab oma asjade kokkulepitud hoiukohta;
- 3) tegutseb tuttava eseme ja õppevahendiga vastavalt selle funktsioonile;
- 4) märkab suunamisel enda põhiemotsioone;
- 5) määratleb end kui oma pere liiget ja õpilast, teab enda ja lähedaste nimesid, teab enda sugu;
- 6) teab oma elukohta;
- 7) tunneb kehaosi, nimetab neid;
- 8) täidab hügieeninõudeid abiga;
- 9) korrastab abiga oma välimust;
- 10) osaleb tervislikel eluviisidel põhinevates tegevustes;
- 11) tunneb õpitud mets- ja koduloomi, aed- ja puuvilju, taimi (sh fotolt, pildilt);

- 12) nimetab käesolevat aastaega, eristab õppetundi ja vahetundi, eristab päeva ja ööd, töö- ja puhkepäevi;
- 13) osaleb loodusvaatlustes;
- 14) orienteerub lähemas ümbruses, nii koolis kui ka kodus;
- 15) osaleb ühisüritustel ja -mängus. On kaasatud eakohastesse ja võimetele vastavatesse vabaaja tegevustesse;
- 16) teab ja kasutab õpitud viisakusväljendeid;
- 17) täidab eelneval meeldetuletusel õpitud ohutu käitumise reegleid;
- 18) oskab hinnata tegevusi põhimõttel TOHIB – EI TOHI.

6.1.4. Elu- ja toimetulekuõppe rõhuasetused II arengutasemel

6.1.4.1. Rõhuasetus on suhte MINA-MEIE teadvustamisel. Õpilane õpib mõistma õpilase rolli. Endiselt on oluline välimuse ja õppevahendite korrashoid.

Õpetuse põhitaotluseks on kujundada I arengutaseme lõpuks omandatud baasoskuste harjumuslik sooritamise tuttavas situatsioonis. Arendamist vajab tegevusega kaasnev suhtlemine, oma tegevuse kommenteerimine. Suureneb õpilaste iseseisvus ja vastutustunne.

6.1.4.2. Õppetöös rakendatakse üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse praktilisi ja mängulisi tegevusi. Võimaluse korral toimub õppetöö praktilistes elulistes situatsioonides väljaspool klassiruumi/koolimaja.

6.1.4.3. Õpetamine toimub kontsentrisuse printsiipi järgides. Tundides käsitletakse sama teemade ringi mida I arengutasemel, kuid suurenenud on teadmiste maht ja tõusnud raskusaste.

6.1.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab igapäevatoiminguid suhteliselt iseseisvalt, oskab vajaduse korral paluda abi;
- 2) hoiab korras oma koolitarbed. Teeb vahet omadel ja võõrastel asjadel (OMA – VÕÕRAS),
- 3) käitub vastavalt;
- 4) oskab tuttava tööriistaga tegutseda vastavalt selle funktsioonile;
- 5) tunneb ära oma põhiemotsioonid ja vajaduse korral püüab reguleerida oma käitumist;
- 6) märkab ja tunneb ära kaaslaste põhiemotsioone, püüab kaaslaste emotsioonidele reageerida;
- 7) tunneb ära tuttavad põhiemotsioonid näoilme järgi;

- 8) määratleb end kindlasse gruppi kuuluvana (klass, sõpruskond jne); teab enda sünnipäeva, vanust;
- 9) teab oma kodu ja kooli aadressi;
- 10) teab kehaosi ning nende otstarvet, meeldetuletamisel täidab hügieeninõudeid;
- 11) hoolitseb meeldetuletamisel enda välimuse eest;
- 12) tunneb söömise ja liikumisega seotud õpitud tervislikke eluviise;
- 13) rühmitab elus ja eluta looduse õpitud objekte/esindajaid oluliste tunnuste järgi, teab nende eluja levipaiku;
- 14) nimetab aastaagu õiges järjestuses ja nimetab nende olulisi tunnuseid;
- 15) teab loodusnähtuste olulisi tunnuseid;
- 16) eristab elus ja eluta loodust, tähtsust inimesele;
- 17) liigub võimalikult iseseisvalt kooli/kodu ümbruses;
- 18) teab asulaid kodukoha ümbruses, tunneb ära Eesti kaardi ja riigi sümbolika;
- 19) valib vaba aja tegevuse etteantud valikute alusel ja tegeleb valitud tegevusega suunatult;
- 20) osaleb ürituste ettevalmistamisel, esineb pidudel;
- 21) käitub meeldetuletamisel viisakalt tuttavates situatsioonides;
- 22) hoidub nähtavatest ohtudest, kutsub abi / pöördub abi järele;
- 23) hindab tegevusi põhimõttel ÕIGE – VALE, TOHIB – EI TOHI, MEELDIB – EI MEELDI, TAHAN – PEAN.

6.1.6. Elu- ja toimetulekuõppe rõhuasetused III arengutasemel

6.1.6.1. Rõhuasetus on MINA-MEIE teadvustamisel suhetes kodukoha ja oma tegevusega.

6.1.6.2. Õpetuse põhitaotluseks on võimalikult iseseisev toimetulek igapäevases elus, kujundatakse lihtsa töö oskusi. Õpilane kommenteerib oma tegevust suunatult verbaalselt / alternatiivsete vahenditega.

6.1.6.3. Õppetöös rakendatakse üldõpetuslikku tööviisi, kasutatakse valdavalt praktilisi tegevusi. Õppetöö toimub võimalikult sageli praktilistes elulistes situatsioonides väljaspool klassiruumi/koolimaja.

6.1.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) tuleb enamasti toime igapäevatoimingute sooritamise, abistab teisi igapäevatoimingutes, oskab teha jõukohast tööd kodus ja koolis;
- 2) hoiab korras oma asjad ja lähema ümbruse;

- 3) teeb vahet omandisuhetel OMA – VÕÕRAS – MEIE-tasandil, käitub vastavalt;
- 4) oskab tuttava tööriistaga tegutseda vastavalt selle funktsioonile ja tegevuse eesmärgile;
- 5) kontrollib oma põhiemotsioone;
- 6) teab endast lähtuvalt oma pereliikmete sugulusastet, nende ja lähedaste ametit;
- 7) teab oma pere olulisi perekondlikke sündmusi ja sõprade sünnipäevi;
- 8) planeerib suunamisel tulevast elukohta;
- 9) omab algteadmisi inimese organismist;
- 10) teab inimese elukaart;
- 11) täidab hügieeninõudeid;
- 12) hoolitseb enda välimuse ja puhtuse eest;
- 13) oskab teha valikuid õpitud tervislike ja kahjulike tegevuste vahel;
- 14) nimetab õpitu ulatuses elus ja eluta looduse esindajate olulisemaid tunnuseid;
- 15) tunneb loodushoiu põhitõdesid;
- 16) teab elus ja eluta looduse esindajate kasulikkust inimesele;
- 17) nimetab kuude nimetusi, kuupäeva, aastat, orienteerub kalendris;
- 18) nimetab hetke ilma olulisemaid tunnuseid, oskab lugeda ilmateadet ja vastavalt sellele riietuda;
- 19) teab oluliste loodusnähtuste praktilist tähtsust inimesele;
- 20) liikleb võimalikult iseseisvalt koduasulas;
- 21) teab Eesti suuremaid linnu, saari, veekogusid, õpitud välisriike;
- 22) tunneb riigi sümboolikat;
- 23) näitab kaardilt leppemärkide järgi veekogusid, kõrgustikke, saari;
- 24) sisustab oma aega meelepärase tegevusega;
- 25) osaleb füüsilist aktiivsust vajavates tegevustes;
- 26) oskab käsitseda raadiot, telerit, arvutit;
- 27) oskab teha ettevalmistusi oma tähtpäeva tähistamiseks;
- 28) kasutab enamlevinud suhtlussituatsioonides viisakusväljendeid;
- 29) märkab endale ja teistele suunatud ohtlikku käitumist; reageerib sellele, kutsub abi;
- 30) oskab öelda EI;
- 31) loeb ja mõistab hoiatus- ja teabemärke;
- 32) hindab tegevusi põhimõttel ÕIGE – VALE, MEELDIB – EI MEELDI, TAHAN – TEEN, PEAB – TEEN, TAHAN – EI TOHI – EI TEE.

6.2. EESTI KEEL

6.2.1. Õppetegevus

6.2.1.1. Eesti keel on toimetulekuõppes sotsiaalsete oskuste, tajude arendamise, tunnetustegevuse, suhtlemise, tegevuste kavandamise ning oma ja teiste tegevuste reguleerimise vahend. Eesti keelel on oluline osa õpilase isiksuse kujunemisel ja rahvuskultuuri omandamisel. Kõnearenduses arvestatakse õpilase vaimse/psüühilise arengu taset ja kõnesoovi, võimalikku nägemis- ja kuulmisanalüsaatorite kahjustust, artikulatsiooniaparaadi liikuvust. Vajaduse korral võetakse kasutusele verbaalset kõnet toetavad ja/või asendavad kommunikatsioonivahendid (tavaliselt lihtsustatud viiped või piktogrammide).

6.2.1.2. Eesti keele õpetamise kaudu arendatakse õpilase kõnetegevust sensomotoorsel, keelelisel ja pragmaatilisel tasandil. Suhtlemise õpetamisel on kõige olulisemaks pragmaatiline tasand (st enda väljendamine keeleliste ja mittekeeleliste vahenditega) ning partneri mõistmine.

6.2.1.3. Arendatakse suutlikkust oma teadmiste ja omandatud suhtlemisvahenditele vastavalt teavet küsida, edastada ja kasutada; mõista suhtlemispositsioonide erisust/sarnasust; kuulata ja mõista kohandatud teksti, lugeda ja mõista silte ja teabelauseid ning kohandatud lühitekste sõltuvalt kõne arengu tasemest; mõista ja kasutada graafilist teavet (pilte, skeeme), sh instruktsioone, seostada verbaalset ja graafilist teavet.

6.2.1.4. Eesti keele õpetamine on lahutamatu seotud õpilase praktilise tegevusega, toimub kõikides tundides ning klassivälistes tegevustes.

6.2.1.5. Kõne arengu tingimuseks on õpilaste suhtlema ärgitamine praktilise tegevuse käigus. Motiveeritakse ja hinnatakse positiivselt kõiki situatiivseid suhtlemisakte (mitteverbaalseid ja verbaalseid). Suhtlemine täiskasvanuga on esialgu peamiselt emotsionaalne, millele õpitegevuse käigus lisanduvad esemelise ja tegevusliku kommunikatsiooni aspektid. Pedagoogi ülesanne suhtlemisprotsessis on esitada õpilasele jõukohased kommunikatsioonivahendid (kommentaari, küsimused, korraldused, parafrasid jm). Õpilaste omavahelise suhtlemise tingimuseks on koostevuse korraldamine.

6.2.1.6. Suhtlemisvahendite kasutamine tunnetusfunktsioonis sõltub õpilaste taju arengust, kujutistest ja kujutlustest mälus, tajutavate seoste ja suhete (koht, aeg, kuuluvus jm) mõistmisest praktilises tegevuses. Tunnetusfunktsiooni arendamisel arvestatakse järgmisi etappe: olemasoleva kogemuse fikseerimine, tuttavate objektide ja tegevuse tajumise sõnastamine, kujutiste ja kujutluste aktiveerimine (ammutamine mälust), varem tundmatute

objektide ja tegevuste analüüsi sõnastamine omandatud suhtlemisvahendite piirides. Oluline on suunata õpilasi õigesti mõistma ja kasutama objektide nimetusi, eristama neid tegevust/seisundit ja tunnuseid väljendavatest vahenditest.

6.2.1.7. Kuulamisoskusest oleneb kõne mõistmine, adekvaatne osalemine dialoogis ja ühistegevuses, sh õpitegevuses.

6.2.1.8. Kuulmistähelepanu arendamiseks harjutatakse mitteverbaalsete helide ja mürade kuulamist ja äratundmist, seejärel sõnade ja lausungite äratundmist. Kuulmistähelepanu arendamiseks ja keeleüksuste semantiseerimiseks kasutatakse häämitsuste ja sõnade järelkordamist, esemetele või piltidele osutamist, sisuliste või keeleliste vigade leidmist.

6.2.1.9. Toimetulekuõppe lõpuks kujundatakse oskus kuulata jutustatud või ette loetud lühiteksti.

6.2.1.10. Kuulmistähelepanu piisav areng on kõnemõistmise eelduseks. Arendatakse ja harjutatakse mitteverbaalsete helide ja mürade kuulamist ja äratundmist, seejärel sõnade ja lausungite äratundmist. Kuulamise ajal peaks õpilane loobuma enesestimulatsioonist (koogutamine, plaksutamine).

6.2.1.11. Kõneloome peamine eesmärk on arendada õpilase baassõnavara ja baaslausungite genereerimise/kasutamise oskust, et jõuda dialoogi sugemetega lühitekstide loomiseni. Olulisem kui töö kõne hääldusliku küljega, on õpetada oma mõtete ja soovide arusaadavaks tegemist.

6.2.1.12. Grammatikaõpetust traditsioonilises tähenduses ei toimu. Eesmärgiks seatakse lihtsamate grammatiliste konstruktsioonide praktiline mõistmine ja kasutamine.

6.2.1.13. Kõnetute õpilaste puhul on kasutusel kõnet asendavad alternatiivsed suhtlusvahendid (viiped, piktogrammids vms).

6.2.1.14. Mõõduka intellektipuudega õpilase kõne sisu toetub esilagu tajutavale situatsioonile, hiljem ka tajukujutlustele, sh piltidele. Verbaliseeritakse praktilises tegevuses tekkivaid olukordi, kommenteeritakse/kirjeldatakse oma või teiste tegevust.

6.2.1.15. Samal ajal väljendusoskuse kujundamisega tuleb vajaduse korral vabaneda kaja- ja/või psühhoootilisest kõnest.

6.2.1.16. Ladusa lugemiseni õpilased I arengutaseme lõpuks üldjuhul ei jõua. Õpilaste lugemisoskus tähendab eelkõige õpitud märkide ja sõnade äratundmist, mis võimaldab saada teavet ümbritsevast maailmast. Harjutatakse veerimise ja lühemate sõnade kaupa lugemise oskust.

6.2.1.17. Iseseisva kirjutamiseni jõuavad vähesed toimetulekukooli õpilased. Kujundatakse üksikute oluliste sõnade (nimi, aadress jne) kirjutamise oskust. Õpilaste kiri jääb valdavalt primitiivseks ja vigaderohkeks.

6.2.2. Eesti keele õppe rõhuasetused I arengutasemel

6.2.2.1. Selgitatakse välja õpilase kõnemõistmise ja verbaalse/mitteverbaalse eneseväljenduse oskused, lõimitakse kõne mitteverbaalse suhtlemisega, kujundatakse oskust kuulata, jälgida, matkida ja koos tegutseda.

6.2.2.2. Õpetatakse lühikorraldusi kuulama ja reageerima esitatud korraldustele situatsioonist lähtuvalt koos osutamise/ettenäitamisega, reguleerima oma kõnet ja häälightsusi grupis koostöötamise eesmärgil. Oluline on kontakti astumine, kontaktis osalemine ja kontakti kestuse pikendamine.

6.2.2.3. Kõne arendamine toimub peamiselt praktilise tegevuse ja suunatud esemelise mängu kaudu, kusjuures elementaarseks kõneks ja vokaliseerimiseks on vajalikud kaasnevad passiivsed ja aktiivsed liigutused. Tähelepanu pööratakse kuulmistähelepanu arendamisele. Lihtsate ja õpilaste jaoks arusaadavate (nende sensomotoorsetele kogemustele toetuvate) õppejuttude kaudu õpetatakse sõnu ja häälikuid eristama: häälikute järelkordamine, reageerimine eri helidele ja mürale, kõnehäälikute äratundmine.

6.2.2.4. Vajaduse korral täpsustatakse hääldust, kujundatakse oskust kõne baasiks olevate häälikukomplekside (häälik, häälikute rida, silbirida, kõnetakt, sõna) järelkordamiseks. Harjutatakse situatsioonile vastavate sõnade äratundmist ja kasutamist, võimaluse korral baaslausungite moodustamist.

6.2.2.5. Õpitegevust ja käitumisakte motiveeritakse võimalikult meeldiva õpikeskkonna loomisega. Tegevuses osalemisele antakse positiivne hinnang.

6.2.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab mittekõnelisi helisid ja mürasid;
- 2) reageerib lühikorraldustele, oma nimele, teab klassikaaslaste nimesid;
- 3) tunneb ära objekte, sündmusi ja tegevusi tähistavaid õpitud märke, sümboleid, sõnu;
- 4) osutab nimetamisel kehaosadele, lapse tegevustes kasutatavatele esemetele, tuttavatele inimestele;
- 5) mõistab objektide vahelisi ruumisuhteid (all, peal, ees, taga, kõrval) ja neid väljendavaid keelendeid;
- 6) orienteerub lähiümbruses sõnade/viibete/piktogrammide toel;

- 7) annab märku oma vajadustest või soovidest;
- 8) suhtlussituatsioonides tervitab, jätab hüvasti, palub, tänab verbaalselt või alternatiivsel viisil;
- 9) nimetab lähiümbruse esemeid, temale tähtsaid isikuid ja tegevusi verbaalselt või õpitud alternatiivsel viisil;
- 10) nimetab mõningaid fotol või pildil kujutatud esemeid või isikuid;
- 11) vastab arusaadavatele küsimustele 1–2 sõna / alternatiivse suhtlusvahendi abil;
- 12) väljendab eitust ja jaatust;
- 13) osaleb rütmisalmide lugemisel ja ringmängudes verbaalselt või alternatiivsel viisil;
- 14) kasutab koos- või järelkõnes 2–3-sõnalist baaslauset;
- 15) teab igapäevaselt kasutatavate õpitud märkide (piktogrammide, muud sümbolid) tähendust;
- 16) tunneb sõnakuju järgi oma nime, teisi õpitud sõnu.

6.2.4. Eesti keele õppe rõhuasetused II arengutasemel

6.2.4.1. Jätkub kõnearenduslik töö. Tõuseb õpilaste suutlikkus mõista ja kasutada situatsioonile vastavaid baaslauseid, kujuneb võime elementaarselt kommenteerida oma tegevust verbaalselt / alternatiivsete vahenditega. Arendatakse tegevusega kaasnevat suhtlemist, harjutatakse situatiivset dialoogi.

6.2.4.2. Õpitakse vastama 3–4 küsimusele tajutud sündmuse või pildi põhjal. Laiendatakse baassõnavara, sõnavara omandamine toetub suunatud tajule ja praktilisele tegevusele.

6.2.4.3. Sõnavaratöös kasutatakse rühmitamise ja sobitamise ülesandeid, varieeritakse objekte, objektide arvu, muudetakse rühmitamisalust. Õpetatakse oluliste/tüüpiliste tunnuste eristamist ja nimetamist. Olulised on ülesanded, milles harjutatakse kujutluste aktiveerimist verbaalse/alternatiivse teabe alusel ja kujutluste verbaliseerimist suunatult (pildi abil, kogemuste alusel).

6.2.4.4. Terviksõnameetodil loetavate sõnade/märkide arv suureneb. Tehakse algust ära kirja ja võimaluse korral veerimisega. Õpilane õpib keeleliste või alternatiivsete vahenditega oma põhivajadusi ja soove arusaadavalt väljendama.

6.2.4.5. Õpiülesandeid täidetakse praktiliselt või materialiseeritult. Vaimset tegevust aktiveeritakse liigutuste abil.

6.2.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) mõistab õpitud märkide, sümbolite, sõnade, lausete tähendust;
- 2) täidab lühikorraidusi;

- 3) mõistab tuttavate objektide ja sündmuste tüüpilisi ja juhuslikke tunnuseid, neid väljendavaid keelendeid;
- 4) mõistab seoseid OBJEKT – PILT – KEELEÜKSUS;
- 5) leiab eseme asukoha selle kirjelduse järgi;
- 6) mõistab kohaldatud lühiteksti sisu;
- 7) väljendab oma soove, palub vajaduse korral abi;
- 8) kasutab viisakusväljendeid kontakti astudes ja tuttavates situatsioonides;
- 9) ütleb oma nime, vanuse, aadressi ja teisi olulisi andmeid verbaalselt või alternatiivsel viisil;
- 10) nimetab tuttavaid reaalseid või pildil kujutatud objekte, nende tajutavaid tunnuseid, vajaduse korral kasutab viipeid;
- 11) osaleb situatiivses dialoogis;
- 12) kordab lühikesi rütmisalme, luuletusi;
- 13) kommenteerib kaaslase ja oma tegevust selle sooritamise ajal ja vahetult pärast seda verbaalselt 1–2 sõnaga või alternatiivsete vahenditega;
- 14) esitab küsimusi kaaslase tegevuse kohta;
- 15) sõnastab pildil kujutatud tegevusi 3–4 lihtlausega, toetudes skeemile ja/või küsimustele;
- 16) taastab abiga kohaldatud lühiteksti sisu;
- 17) tunneb tähti ja kirjutab lühikesi sõnu;
- 18) kirjutab oma nime;
- 19) häälib ja loeb veerides lihtsa häälikulise struktuuriga 1–2-silbilisi sõnu ja lühilauseid.

6.2.6. Eesti keele õppe rõhuasetused III arengutasemel

6.2.6.1. I ja II arengutasemel oli juhtivaks psüühiliseks protsessiks taju, kolmandal tasemel kasvab mälu osakaal. See võimaldab hakata kõnelema ka mälukujutlustele toetudes. Kujuneb osaliselt kaemuslik-kujundiline mõtlemine.

6.2.6.2. Kujuneb oskus eristada kogemusi ja esitatud teavet, neid omavahel seostada.

6.2.6.3. Suudetakse lühikest ja arusaadavat instruksiooni mälus säilitada ja seda arvestada õpitud ja/või harjutatud toimingute sooritamisel. Tagasihoidlikul määral areneb võime kõnega oma tegevust planeerida ja reguleerida.

6.2.6.4. Omandatakse elementaarseid lugemis- ja kirjutamisoskusi.

6.2.6.5. Õpilastest kujunevad võimalikult iseseisvad noored inimesed. Suurt tähelepanu pööratakse suhtlemisoskuse kujundamisele, oskusele hankida ja järgida iseseisvalt

informatsiooni, edastada teateid. Praktilisel viisil käsitletakse mõningaid grammatikateemasid.

6.2.6.6. Õppetöös rakendatakse üldõpetuslikku tööviisi, kasutades valdavalt praktilisi tegevusi. Omandatud toiminguid rakendatakse ahelana, osaliselt muutuvates tingimustes. Antakse võimalus valikuteks. Õppeprotsessis kasutatakse aktiivselt IKT vahendeid.

6.2.6.7. Õpilaste erinevate võimete tõttu varieeritakse õppeülesandeid, materjali keerukust, abi osakaalu ja oskuste omandamisele kuluvat aega.

6.2.6.8. Õpetamine võib muutuda ainekeskseks.

6.2.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab erinevaid häälikuid, nende järjekorda lihtsates sõnades;
- 2) mõistab ja täidab kaheosalisi korraldusi;
- 3) mõistab igapäevakõnet;
- 4) seostab tuttavat verbaalset ja mitteverbaalset infot;
- 5) tunneb kirjelduse järgi ära tuttavat objektid, sündmused;
- 6) mõistab seoseid OBJEKT – PILT – SKEEM – KEELEÜKSUS;
- 7) määrab objekti asukoha teiste objektide suhtes;
- 8) mõistab igapäevaseid põhjus-tagajärg-suhteid;
- 9) mõistab suulist/kirjalikku kohaldatud lühiteksti;
- 10) mõistab mõnda enamlevinud võõrsõna;
- 11) kasutab viisakusväljendeid enamlevinud suhtlussituatsioonides;
- 12) valdab elulistes olukordades vajalikku põhioskavara;
- 13) kasutab õpitud üldnimetusi;
- 14) kirjeldab tuttavaid esemeid, inimesi, sündmusi;
- 15) alustab ja jätkab dialoogi vähemalt ühe initsiatiivse repliigiga;
- 16) teab peast õpitud luuletusi;
- 17) räägib oma tegevusest praegu, enne, varsti;
- 18) kommenteerib oma tegevuse tulemust;
- 19) mõistab, koostab ja kasutab laiendatud lihtlauset;
- 20) jätab meelde ja edastab lühiteate;
- 21) annab verbaalselt edasi lühijutu sisu;
- 22) tunneb osa kirjatähtedest ja kirjutab neid;
- 23) kirjutab andmeid enda kohta;

24) sooritab ära kirja;

25) leiab abiga vajalikku infot jõukohaseks kohandatud retseptist, telekavast jms.

6.3. MATEMAATIKA

6.3.1. Õppetegevus

6.3.1.1. Matemaatika õpetamine toimub integreeritult teiste õppeainete ja tegevustega. Matemaatikaalased teadmised ja oskused on olmes ja töös toimetuleku eeldused, õpetamine seostatakse igapäevase eluga.

6.3.1.2. Taotletakse matemaatikapädevuse kujunemist: suutlikkus praktilise tegevuse protsessis tajudele toetudes orienteeruda hulkade, mõõtude ja arvude vahelistes seostes ja suhetes, kasutada mõnda enamlevinud mõõtevahendit, sooritada elementaarseid matemaatilisi tehteid (praktiliselt, materialiseeritult); mõista ja kasutada praktilise tegevusega seotud graafilisi sümboliteid ja lihtsaid mudeleid, rühmitada objekte tajutavatele tunnustele ja tajukujutlustele toetudes; teostada igapäevaelus toimetulekuks vajalikke rahalisi toiminguid õpitud arvuvalla piires.

6.3.1.3. Õpetamisel kasutatakse konkreetseid ja õpilaste kogemustega ühtivaid väljendeid. Uusi teadmisi ja oskusi õpetatakse osaoskuste kaupa, kasutatakse mängulisi ja elulisi situatsioone.

6.3.1.4. Esemete ja nende tunnuste üldistamise ja rühmitamise aluseks on konkretiseerimine. Tähelepanu pööratakse rühmade moodustamiseks vajalikele tunnustele, hulkadega opereerides märgatakse hulga elementide muutusi, hulga muutumise põhjusi.

6.3.1.5. Harjutamisel kasutatakse abiks mitmesuguseid arvutiprogramme.

6.3.2. Matemaatika õppe rõhuasetused I arengutasemel

6.3.2.1. Matemaatika õpetamine toimub üldõppe põhimõttel – integreeritult teiste ainetega.

6.3.2.2. Olulisel kohal on praktilised tegevused mitmesugustest esemetest koosnevate hulkadega, vaatlus- ning eristamisoskuse kujundamine: osahulkade ühendamine, osahulga eraldamine, hulkade võrdlemine.

6.3.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab esemeid ja nende kujutisi (3–4) värvuse, suuruse, vormi järgi;
- 2) võrdleb esemeid värvuse, suuruse ja kuju järgi;
- 3) eristab ümmargusi ja kandilisi esemeid, nende graafilisi kujutisi;
- 4) rühmitab objekte ja graafilisi kujutisi etteantud tunnuse alusel;19

- 5) nimetab tuttavate esemete (nende kujutiste) rühma;
- 6) eristab hulki põhimõttel ÜKS-PALJU;
- 7) mõistab suhteid peal, ette – taha, peale – alla, kõrvale, asetab esemeid nimetatud kohale;
- 8) eristab tegevuste järjestust: praegu, enne, pärast;
- 9) teab tüüpilisi päeval ja öösel sooritataavaid tegevusi;
- 10) tegutseb lihtkorralduste alusel ning õpitud ruumisuhteid mõistes ja kasutades;
- 11) osaleb mõnes õpitud laua- või arvutimängus.

6.3.4. Matemaatika õppe rõhuasetused II arengutasemel

Suureneb õpilase iseseisvus õpiülesannete täitmisel. Õpitakse loendama ning seostama hulka ja arvu, lahendama praktilisi arvutusülesandeid 10 piires.

6.3.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) koostab esemetest või nende kujutistest (kuni 5 elementi) nii kasvavat kui ka kahanevat jada;
- 2) võrdleb objekte õpitud suurustunnuste järgi;
- 3) tunneb geomeetrilisi kujundeid (ring, nelinurk, kolmnurk), oskab neid nimetada;
- 4) rühmitab objekte, graafilisi kujutisi (5–7) kahe tunnuse alusel;
- 5) teab naturaalarvude järjestust 1–10, seostab hulga, arvu ja numbri;
- 6) loendab esemeid, seostab hulga, arvu ja numbri 1–10 piires;
- 7) vastab küsimusele mitu? õpitu ulatuses;
- 8) suudab abiga lahendada jõukohaseid elulisi hulkade ühendamise, hulgast osa eraldamise ning võrdlemise ülesandeid;
- 9) teab nädalapäevade ja aastaegade järgnevust ja nimetusi;
- 10) teab oma vanust ja sünnipäeva;
- 11) tunneb kella täis- ja pooltunni täpsusega.
- 12) tunneb käibelolevaid rahaühikuid (1-, 2-, 5- ja 10-euroseid), eristab 1- ja 2-eurost münti sentidest;
- 13) oskab mõõta mõõdupulgaga, sammudega, kaaluga.

6.3.6. Matemaatika õppe rõhuasetused III arengutasemel

6.3.6.1. Rõhuasetus on nn sotsiaalmatemaatikal. Matemaatikat õpitakse eluliste probleemide parema mõistmise ja edukama lahendamise eesmärgil.

6.3.6.2. Analüüsitakse ja lahendatakse matemaatilisi probleemsituatsioone (sh tekstülesandeid).

6.3.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) võrdleb esemeid või nende kujutisi ning koostab jadasid kõikide õpitud suurustunnuste järgi;
- 2) koostab mitmest geomeetrisest kujundist koosnevat jada näidise järgi;
- 3) rühmitab 2–3 üldistustasandil, moodustab allrühmasid;
- 4) teab naturaalarvude järjestust õpitud ulatuses;
- 5) loeb ja kirjutab 1- ja 2-kohalisi numbreid;
- 6) liidab ja lahutab õpitud arvuvalla piires;
- 7) kasutab tehteid vastavalt matemaatilisele situatsioonile;
- 8) suudab ligikaudu ette kujutada tuttava toimingu sooritamiseks kuluvat aega;
- 9) kasutab kalendrit;
- 10) teab kuupäeva ja kellaaja märkimise viise;
- 11) kasutab raha õpitu piires praktilises situatsioonis;
- 12) mõõdab õpitud mõõteriistadega.

6.4. TÖÖÕPE

6.4.1. Õppetegevus

6.4.1.1. Tööõppe aine toimetulekuõppes hõlmab valdkondi, mis on otseselt seotud igapäevatoimingutega kodus, koolis ning nende lähiümbruses. Kujundatakse teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud igapäevaste kodu- ja majapidamistöodega toimetulekuks. Õpilased õpivad tundma ja täitma igapäevatöödega seotuvaid lihtsaid ohutustehnika- ja hügieeninõudeid. Vajalik on koostöö koduga, et õpilased saaksid omandatud oskusi rakendada variatiivsetes situatsioonides.

6.4.1.2. Tööõppe tegevuste läbiviimisel arvestatakse iga õpilase füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid iseärasusi ning sotsiaalseid oskusi (koos tegutsemine, abi küsimine, teiste abistamine). Kujundatakse võimalikult adekvaatset enesehinnangut. Arendatakse vastutustunnet, kujundatakse positiivset suhtumist oma kohustustesse ja töösse. Olulised on igapäevaste tegevuste kavandamise, korraldamise ning probleemide lahendamise oskused.

6.4.1.3. Tööõppe käigus tutvustatakse lihtsaid igapäevategevustes vajaminevaid töövahendeid ja masinaid ning õpetatakse neid juhendamisel / juhendi abil kasutama. Õpetatakse mõistma töö vajalikkust ja selle lõpuleviimise tähtsust.

6.4.1.4. Õpetus taotleb tegevuspädevuse kujunemist: praktilise tegevuse oskuste kasutamine stereotüüpsetes ja vähe varieeruvates situatsioonides; praktilise tegevuse omandamine toiminguid/operatsioone valides ja eesmärgipäraselt järjestades; osalemine jõukohases ühistegevuses; oma tegevuse tulemuse hindamine eesmärgist lähtuvalt mälukujutlustele toetudes või näidiseга võrreldes; tegevuste sooritamine oma oskuste piires iseseisvalt.

6.4.1.5. Tööõppe valdkonda kuuluvad praktilised toimingud, mis koosnevad paljudest operatsioonidest. Igal järgneval arengutasemel laiendatakse omandatud teadmisi ja oskusi.

6.4.2. Tööõppe rõhuasetused II arengutasemel

6.4.2.1. Kujundatakse praktilise tegevuse oskusi ja harjutatakse nende rakendamist stereotüüpsetes situatsioonides. Omandatakse üksikuid töövõtteid ning võtete õiget järjestust ruumide, rõivaste ja jalatsite korrashoiu ning toidu valmistamisega seotud lihtsates töödes.

6.4.2.2. Vastavalt õpilaste võimete erisusele kasutatakse abistavat, individuaalset või järjestikust koostööd.

6.4.2.3. Abistava koostöö korral mingi töö tegemiseks palutakse õpilasel midagi tuua, ulatada, hoida, panna, viia, rühmitada jne.

6.4.2.4. Individuaalse koostöö korral antakse õpilaste rühmale ühine ülesanne, mille iga õpilane täidab osaliselt individuaalselt. Töötatakse samal ajal ühes ruumis/territooriumil ja ühise teema järgi (nt igal õpilasel on oma maalapp riisuda), samas individuaalse juhendamise järgi.

6.4.2.5. Järjestikuse koostöö puhul koosneb töö mitmest erinevast tööoperatsioonist/tegevusest ning iga õpilane sooritab kindlaksmääratud järjekorras oma operatsiooni/tegevust. Tööoperatsioonid/tegevused jaotatakse õpilastele nende võimeid ja oskusi arvestades.

6.4.2.6. Töö protsessile ja resultaadile antakse positiivset tagasisidet. Õpilastes kujundatakse soovi osaleda jõukohases ühistegevuses. Luuakse teadmine, et tuleb teha nii meeldivat kui ka vähem meeldivat tööd.

6.4.3. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) täidab korrapidamisülesandeid ja lihtsamaid tööülesandeid meeldetuletamisel;
- 2) viib alustatud töö enamasti lõpuni;
- 3) abistab teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel;
- 4) täidab talle antud ülesande ühe osana tegevusest/tööst;
- 5) koristab pärast töö lõpetamist oma töökoha;

- 6) leiab suunamisel vajalikud lauanõud ja vahendid hommiku-, lõuna- ja õhtusöögi ning piduliku laua katmiseks, abistab laua katmisel;
- 7) teeb lihtsaid köögitöid;
- 8) tunneb igapäevast kodutehnikat ja oskab seda juhendamisel kasutada;
- 9) tunneb peamisi hoiatavaid tingimärke majapidamises kasutatavatel puhastusvahenditel;
- 10) valib riietumiseks ilmale vastava riietuse ja jalatsid;
- 11) osaleb päeva planeerimisel, suunamisel järgib päevaplaani.

6.4.4. Tööõppe rõhuasetused III arengutasemel

6.4.4.1. Täiustatakse/kinnistatakse omandatud töövõtteid ja õpitakse uusi. Õpitakse kasutama enamlevinud kodumasinaid.

6.4.4.2. Tähelepanu pööratakse tööoperatsioonide õigele järjekorrale ning töö lõpetamise vajalikkusele. Hakatakse täitma tööülesandeid, mille puhul töö tulemus saabub alles teatud aja möödudes (nt külvamine). Praktiseeritakse sotsiaalse suunitlusega tööülesandeid (nt teiste abistamine). Kasutatakse laiendatud sõltuvat koostööd, st tööd tehakse ühel ajal ning ühist eesmärki silmas pidades (nt klassi koristamine). See võimaldab anda igale õpilasele tema võimetele vastava tööülesande ning seeläbi kujundada õpilasel võimalikult adekvaatset enesehinnangut.

6.4.4.3. Õpilasi õpetatakse suunatult oma tegevusi ja töö tulemust planeerima, valima ise sobivaid töövahendeid ning konkreetse töö teostamiseks vajaminevaid osatoiminguid järjestama. Õpilast suunatakse oma töö tulemusi hindama/kontrollima.

6.4.5. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) teeb juhendamisel majapidamistöid ning lihtsamaid töid õues ja aias;
- 2) viib alustatud töö lõpuni;
- 3) küsib vajaduse korral abi ülesande täitmiseks;
- 4) osaleb võimetekohaselt ühistöös;
- 5) teab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures ja täidab neid;
- 6) katab lauda erinevateks söögikordadeks ja sündmusteks ning koristab seda pärast söömist;
- 7) planeerib abiga menüüd, teeb vajalikke sisseoste ja valmistab lihtsat toitu;
- 8) tunneb kodutehnikat ja oskab sellest endale olulisi seadmeid kasutada;
- 9) loeb lihtsaid skeeme ja jooniseid rõivastelt, majapidamismasinatelt, puhastusvahenditelt ja oskab nende järgi tegutseda;
- 10) valib riietumiseks tegevusele ja olukorrale vastava riietuse ja jalatsid;

11) planeerib abiga päeva- ja nädalaplani, järgib seda.

6.5. KUNST JA KÄELINE TEGEVUS

6.5.1. Õppetegevus

6.5.1.1. Kunst ja käeline tegevus on lõimitud teiste ainete teemadega. Kunsti ja käelise tegevuse tundides harjutatakse praktiliseks tööks vajalike liigutuste sooritamist, tekitatakse huvi tegevuse vastu ja soovi ise midagi esteetiliselt kujundatult valmis teha.

6.5.1.2. Kunstiõpetuse kaudu ärgitatakse oma emotsioone väljendama, arendatakse väljendusoskust, individuaalsust ja loovust.

6.5.1.3. Õpilastega külastatakse näitusi, muuseume, tutvustatakse rahvakunsti.

6.5.1.4. Õpitakse esemeid vaatlema (tunnused, osad) ning neid erinevaid tehnikaid ja materjale kasutades kujutama.

6.5.1.5. Kunstil ja käelisel tegevusel on kõnearenduslik suunitlus.

6.5.1.6. Õpetusega taotletakse eelkõige kultuuri- ja tehnoloogiapädevuste kujunemist.

6.5.2. Kunsti ja käelise tegevuse rõhuasetused I arengutasemel

6.5.2.1. Arendatakse õpilase peenmotoorikat ning silma ja käe liigutuste koordineerimist.

6.5.2.2. Peamiseks töövormiks on koostegemine ja praktiline tegevus eeskjuju või näidise järgi. Arvestatakse iga õpilase individuaalset käelise tegevuse ja kõne mõistmise taset.

6.5.2.3. Õpilasele tutvustatakse erinevaid materjale ja töövahendeid, nende omadusi ning kasutamisevõimalusi; suunatakse hoidma korras oma töökohta ja -vahendeid.

6.5.2.4. Õpilasi innustatakse tehtust rõõmu tundma. Antakse positiivne hinnang tegevuses osalemisele.

6.5.2.5. Õpilaste tegevust verbaliseerib pedagoog.

6.5.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) teab esmaseid voolimisvõtteid;
- 2) voolib lihtsamaid vorme;
- 3) katab värviga selge kontuuriga lihtsa pildi;
- 4) kasutab värve: õige pintslihoid, värvi võtmine, pinna katmine, pintsli pesemine;
- 5) hoiab kääre käes ja kasutab abiga;
- 6) liimib abiga kujundeid aluspaberile;
- 7) eristab põhivärvusi;
- 8) paigutab vaasi lilli, oksid;

- 9) tegutseb tuttava töövahendiga õpetaja suunamisel;
- 10) korraldusel korrastab abiga oma tööpaiga;
- 11) juhendamisel järgib ohutusnõudeid pliiatsi, pintsli, liimi ja kääride kasutamisel.

6.5.4. Kunsti ja käelise tegevuse rõhuasetused II arengutasemel

6.5.4.1. Jätkatakse peenmotoorika ning silma ja käe koostöö arendamist. Pikendatakse töö teostamiseks vajalikku keskendumisvõimet. Lisandub käsitöö.

6.5.4.2. Tutvustatakse erinevaid materjale ja töövahendeid, nende omadusi ning kasutamisevõimalusi, uusi töövõtteid ning ohustehnika nõudeid. Õpilast suunatakse korras hoidma oma töökohta ja -vahendeid.

6.5.4.3. Tööd teostatakse eeskuju või näidise järgi etappide kaupa. Harjutatakse terviku moodustamist osadest ja järjestama osatoiminguid õpitegevuses. Õpilane sooritab õpitud ja jõukohaseid tegevusi iseseisvalt nii tuttavates kui ka varieeruvates tingimustes. Õpilast suunatakse otsima ja kasutama abi.

6.5.4.4. Õpilastele võimaldatakse materjali- ja teostusvalikuid.

6.5.4.5. Arendatakse tegevusega kaasnevat suhtlemist (tegevusele ärgitamine, protsessi suunamine, tulemuse sõnastamine). Õpilast suunatakse oma tegevust elementaarselt kommenteerima.

6.5.4.6. Antakse positiivne hinnang tegevuses osalemisele. Taotletakse, et õpilane lõpetaks alustatud töö.

6.5.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) voolib lihtsa mitmeosalise loodusliku objekti;
- 2) värvib kontuuri piires;
- 3) kasutab erinevaid joonistamis- ja maalimisvahendeid;
- 4) kasutab kääre erinevate materjalide lõikamisel;
- 5) kasutab abiga niiti ja nõela;
- 6) käsitseb ohutult tööriistu: lööb naela, saeb abiga;
- 7) liimib erinevaid materjale;
- 8) segab uute toonide tekitamiseks põhivärvusi;
- 9) helestab ja tumestab värvusi;
- 10) teeb juhendamisel looduslikust materjalist kompositsioone;
- 11) oskab valida töövahendit ja tegutseda vastavalt selle funktsioonile;
- 12) jälgib tööpaiga korrasolekut;

13) teab ja järgib ohutusnõuded nõela, haamri, kruvikeeraja ja sae käsitlemisel.

6.5.6. Kunsti ja käelise tegevuse rõhuasetused III arengutasemel

6.5.6.1. Kujundatakse lihtsa iseseisva töö oskusi. Tööd teostatakse valdavalt näidise, lihtsate tööjuhiste, skeemide jms järgi.

6.5.6.2. Omandatud toiminguid rakendatakse ahelana stereotüüpsetes ja osaliselt muutuvates tingimustes. Harjutatakse toimingute suunatud planeerimist. Uuritakse töövahendite ja materjalide sobivust. Õpilased õpivad looma kujutlust tulemusest, järjestama osatoiminguid ning valima vahendeid. Areneb suunatud enesekontroll, toimingu valminud tööd võrreldakse näidisega.

6.5.6.3. Õpilane kommenteerib õpetaja suunamisel oma tegevust verbaalsete/alternatiivsete vahenditega.

6.5.6.4. Oluline on loomingust esteetilise elamuse saamine. Õpilased hakkavad oma tundeid vastavalt võimetele kunstis väljendama. Vaadeldakse kaaslaste töid, külastatakse kunstinäitusi ja muuseume.

6.5.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) voolib lihtsa tarbeeseme;
- 2) joonistab abiga teemakohase pildi;
- 3) väljendab oma tundeid joonistamise ja maalimise kaudu, oskab kasutada erinevaid tehnikaid;
- 4) kasutab sihipäraselt niiti ja nõela;
- 5) käsitseb õpitud tööriistu;
- 6) teab ja eristab sooje ja külmi toone;
- 7) teostab juhendamisel dekoratiivseid töid eri materjalist alustele;
- 8) osaleb ruumide kaunistamisel tähtpäevadeks;
- 9) valib ja kasutab sobivaid töövahendeid lähtuvalt materjalist ja tegevuse eesmärgist;
- 10) korrastab iseseisvalt tööpaiga;
- 11) teab ja järgib põhilisi ohutusnõudeid mehhaaniliste ja elektriliste tööriistade kasutamisel.

6.6. MUUSIKAÕPETUS

6.6.1. Õppetegevus

6.6.1.1. Muusikaõpetus lõimub toimetulekuõppes kogu õppeprotsessiga, soodustab suhtlemist ja kõne arengut.

6.6.1.2. Õpitegevuses seostatakse muusika kuulamine, laulmine, pillimäng, muusikalise rütmiline liikumine, mängud ja tantsud. Muusikapalade valikul arvestatakse õpilaste ea- ja jõukohasusega, elust ja keskkonnast tuleneva temaatikaga, õpilaste huvidega. Kujundatakse ja arendatakse õpilase muusikalisi võimeid, hoiakuid. Laulu ja muusika abil väljendatakse oma tundeid, õpetatakse tajuma erinevaid meeleolusid, arendatakse muusikalist maitset.

6.6.1.3. Muusikaõpetusel on oluline roll õpilastele rahvuskultuuri tutvustamisel, selles osalemises, rahvuskommete ja -tavade õpetamisel.

6.6.1.4. Olulisel kohal on toellaulmine, mille kaudu saadakse ühismusitseerimise ja ühise tegutsemise kogemus ning positiivne elamus.

6.6.2. Muusikaõpetuse rõhuasetused I arengutasemel

6.6.2.1. Äratatakse õpilastes huvi muusika ja rütmika vastu. Suur osa on lihtsate meloodiate kuulamisel (esitatuna puuflöödil) ja laulmisel.

6.6.2.2. Rütmipillimängu ning laulumängude abil koordineeritakse silma ja käe koostööd, õpilane õpib liigutusi sooritama eri rütmis ja tempos.

6.6.2.3. Arengutaseme esimeses pooles kasutatakse lihtsaid saateta meloodiad ja laule, mis põhinevad pentatoonikal ja kvintide liikumisel ning on heliliselt laskuva iseloomuga. Vaba meloodia liikumine ilma rütmiliselt struktureerimata.

6.6.2.4. Arengutaseme lõpuosas tutvustatakse noote ja ehitatakse kujundlikult üles heliredel noodijoonestikuga. Lauldakse töötegemise ja käsitööga seotud laule, ka numbrilaule.

6.6.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab inimehääli teistest häältest;
- 2) tunneb ära korduvad hääled ja müra ruumis ja looduses;
- 3) eristab ühe ja mitme rütmipilli heli;
- 4) tunneb huvi muusika vastu, kuulab, reageerib vastavalt muusika iseloomule kas käte, jalgade või keha liikumisega;
- 5) laulab kaasa või osaleb mõne õpitud laulu esitamisel;
- 6) kasutab rütmipille;
- 7) mängib muusikale kaasa rütmipillil;
- 8) matkib liigutusi, liigub õpetaja eeskujul vastavalt muusikale;
- 9) nimetab mõned noodinimed.

6.6.4. Muusikaõpetuse rõhuasetused II arengutasemel

6.6.4.1. Süvendatakse õpilaste muusikahuvi.

6.6.4.2. Õpitakse sihipäraselt kasutama rütmipille. Pillimängu, laulmise ja laulumängudes osalemise kaudu arendatakse eri kehaosade koostööd. Õpitakse sihipäraselt kasutama rütmipille. Pillimängu, laulmise ja laulumängudes osalemise kaudu arendatakse eri kehaosade koostööd.

6.6.4.3. Arengutaseme esimeses pooles liigutakse samm-sammult keerulaulu ehk kaanoni näol muusikalise harmoonia tunnetamise suunas. Selleks arendatakse muusikalist vestlust (küsimus-vastus, sina-mina), lauldakse kajalaule, liikuva meloodia ja korduva rütmilise elemendiga laule (ostinato), ülesehitavaid ja iseseisvate osadega laule. Harmoonia kogemiseni jõutakse keerulaulu ehk kaanoni õppimise kaudu, kõndides läbi laulu erinevaid fraase, ühest punktist teise, andes viisijärge üle, kuni lõpuks kõlavad kõik fraasid ühekorraga.

6.6.4.4. Kui harmoonia tunnetus on saavutatud, tutvustatakse mažoori ja minoori - rõõmsa- ja nukrakõlalisi helistikke, mis väljendavad erinevaid tundeid ja meeleolusid.

6.6.4.5. Arengutaseme teises pooles tutvustatakse akorde (bordüünlüradel), erinevaid rütme - noodi pikkusi ja pause. Tuuakse sisse helistikumuutusi, kasutades erinevaid helistikke ja helilaade, mis kannavad erinevaid karaktereid ja meeleoluarjundeid. Tajutakse enda keha kui muusikainstrumenti ja jäljendatakse erinevate muusikariistade mängimisviisi.

6.6.4.6. Tutvustatakse muusika füüsilisi parameetreid.

6.6.4.7. Suunatakse hindama muusikat meeldib – ei meeldi-põhimõttel.

6.6.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab muusikapalade tunnuseid (kurb – rõõmus), kiiret ja aeglast rütmi;
- 2) eristab õpitud laulu- ja tantsuviisi, marssi;
- 3) laulab õpitud laste- ja rahvalaulu valjult ja vaikselt, muudab hääle tugevust;
- 4) kasutab erisuguseid rütmipille;
- 5) tunneb erinevate muusikariistade mänguviisi žeste;
- 6) eristab ühehäälsset muusikat mitmehäälsusest ehk harmooniast;
- 7) liigub vastavalt muusika tunnustele.

6.6.6. Muusikaõpetuse rõhuasetused III arengutasemel

6.6.6.1. Tähelepanu pööratakse muusikale kui harrastusele. Õpilasel aidatakse orienteeruda tänapäeva muusika eri stiilides ja luuakse võimalused oma eelistuste kujunemiseks.

6.6.6.2. Selles eas toimuvad hääle muutused. Juhitakse tähelepanu poiste (ja ka tüdrukute) häälekõrguse muutumisele madalamaks. Tutvustakse erinevaid häälekõrgusi – sopranit, alti, tenorit, bassi.

6.6.6.3. Kogetakse „mina“ ja „meie“ eristamist muusikas. Igaühel on muusikaesituses oma kindel roll. Lauldakse kooris ja musitseeritakse väiksemas ansamblis. Kuulatakse aariaid tuntud ooperitest, soolo- ja koorilaule, lauldakse lugulaule – ballaade, meremeeste laule, rahvalaule. Tutvustatakse erinevaid instrumente - nende kuju, tämbrit, materjali, millest nad valmistatud on.

6.6.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) eristab soololaulu koorilaulust, kõrget ja madalat häält;
- 2) eristab erinevaid muusikainstrumente;
- 3) eristab orkestrit üksiku muusikainstrumendi mängust;
- 4) osaleb koorilaulus, ansamblimängus;
- 5) eristab levi- ja klassikalist muusikat;
- 6) osaleb seltskonnatantsudes, laulab ja tantsib koos teistega muusika saatel.

6.7. KEHALINE KASVATUS

6.7.1. Õppetegevus

6.7.1.1. Kehalise kasvatuse kaudu arendatakse üldmootorikat ja koordineerimist, kujundatakse eneseteeninduse ja sotsiaalseid oskusi. Harjutusi sooritatakse vastavalt lapse arengule passiivselt imiteerimise, näidise ja instruksiooni järgi, liigutuste rütmi ja tempot muutes.

Üldkehalisi harjutusi sooritades õpetatakse tunnetama oma keha, suunatakse liigutusi; arendatakse jõudu, vastupidavust, osavust. Soovitav on lülitada tundi spetsiaalseid rühiharjutusi.

6.7.1.2. Õpilaste juhendamisel arvestatakse laste suutlikkust tegutseda eeskujul, näidise või suulise korralduse alusel. Sobivate õppemeetoditega innustatakse õpilasi arendama oma kehalisi võimeid, süvendama regulaarse aktiivse kehalise liikumise harjumusi. Jõukohaste harjutuste valik võimaldab õpetada õpilasi lõõgastuma ja liikumisest rõõmu tundma.

6.7.1.3. Kehalise kasvatuse tundides pööratakse tähelepanu õpilaste sportliku riietuse ning isikliku hügieeni nõuete võimalikult iseseisvale täitmisele.

6.7.1.4. Kehalise kasvatuse tundides tutvustatakse Eesti ja maailma spordisündmusi, osaletakse eri- või paraolümpialiikumises ja suunatakse sportliku meelisharrastuse valikut.

6.7.1.5. Mõõduka intellektipuudega laste füüsiline areng on väga ebaühtlane ja kehalist kasvatust saab tulemuslikult läbi viia ainult juhul, kui arvestatakse maksimaalselt õpilaste

individuaalseid iseärasusi. Vastavalt õpilastega tegelevate spetsialistide soovitudele võib viia koolis läbi liikumisravi tunde.

6.7.2. Kehalise kasvatuse rõhuasetused I arengutasemel

6.7.2.1. Kujundatakse õpilaste oskust kuulata, jälgida ja täita lihtsamaid korraldusi ning järgida korraharjumusi, õpetatakse last oma keha tunnetama, ruumis orienteeruma.

6.7.2.2. Harjutusi sooritatakse koostegevuses ja matkides näidise ja lihtsa instruksiooni järgi. Õpilasi suunatakse muutma liigutuste rütmi ja tempot. Oskuste omandamist toetab samalaadsete harjutuste pidev kordamine.

6.7.2.3. Kogu õppetöö tugineb mänguliste elementide kasutamisele. Õpilasi motiveeritakse tegevuses osalema positiivse hinnangu andmisega.

6.7.2.4. Õpilaste tegevust verbaliseerib pedagoog.

6.7.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) kuulab juhendit, jälgib ja sooritab imiteerimise järgi lihtsamaid harjutusi (vajaduse korral abiga);
- 2) sooritab matkimise teel lihtsamaid kõnni- ja jooksuharjutusi, suudab muuta liigutuste rütmi ja tempot;
- 3) suudab joosta võimetekohases tempos jõukohast distantsti, suudab järjest käia jõukohast distantsti;
- 4) ronib varbseinal, kõnnib võimlemispingil;
- 5) veeretab ja viskab palli;
- 6) osaleb lihtsates mängudes;
- 7) laskub kelgul nõlvakust, veab kelgul kaaslast;
- 8) riietub iseseisvalt spordiriietesse, täidab suunamisel hügieeninõudeid.

6.7.4. Kehalise kasvatuse rõhuasetused II arengutasemel

6.7.4.1. Kujundatakse oskus ja harjumus kontrollida oma keha, selle asendit ja liigutusi. Toimub sobimatute liigustusstereotüüpide muutmine või asendamine. Tegeletakse eri kehaosade motoorika koordineerimisega. Tuttavaid ja jõukohaseid tegevusakte sooritab õpilane iseseisvalt, sh varieeruvates tingimustes.

6.7.4.2. Olulised on õpilase sotsiaalset arengut toetavad harjutused.

6.7.4.3. Tegevuses osalemisele antakse positiivne hinnang. Õpilast suunatakse oma tegevust elementaarselt kommenteerima.

6.7.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab tuttavaid võimlemisharjutusi. Sooritab liigutuste ahelat kaasneva instruksiooni järgi;
- 2) suudab kõndida erinevatel maastikel, treppidest üles-alla, osaleb teatejooksus;
- 3) sooritab lihtsamaid harjutusi erinevate vahenditega ja erinevatel võimlemisriistadel;
- 4) viskab ja põrgatab palli, hüppab hoota kaugust;
- 5) osaleb erinevates võistlusmängudes;
- 6) liigub suuskadega lauskmaal;
- 7) tegeleb võimetekohaselt talvespordiga;
- 8) riietub iseseisvalt vastavalt ilmale ja tunni toimumise kohale (sise-, välistingimused).

6.7.6. Kehalise kasvatuse rõhuasetused III arengutasemel

6.7.6.1. Harjutuste õppimisel ja sooritamisel tõstetakse õpilaste iseseisvust. Kujundatakse liigutusstereotüüpe ja varieeritakse neid tegevusest ja tingimustest sõltuvalt. Kujundatakse oskust ja harjumust kontrollida oma kehaasendit ja liigutusi. Õpilased hakkavad liigutusi teadlikult järjestama osatoimingute ahelast lähtudes. Olulised on sotsiaalsed ja emotsionaalsed arengut toetavad harjutused.

6.7.6.2. Õpilasi õpetatakse täitma mitmeosalisi korraldusi, suunatakse õpitud oskusi iseseisvalt rakendama, oma tegevust planeerima ja kontrollima (tegevuse kaasnev ja järgnev suunatud kommenteerimine, tuttava tegevuse planeerimine).

6.7.6.3. Tähelepanu pööratakse tahtemaduste (sihikindlus, julgus, visadus, püsivus, enesevalitsemine, iseseisvus, algatusvõime jne) kujundamisele.

6.7.6.4. Tutvustatakse spordieetika nõudeid: aus võistlus, võistlusreeglitest kinnipidamine, vastase austamine jne.

6.7.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab harjutusi iseseisvalt, paaris või rühmas;
- 2) sooritab liigutuste ahelat mälu kujutlustele toetudes;
- 3) suudab kõndida/joosta erineval maastikul ja erineval aastaajal;
- 4) osaleb erineva pikkusega jooksudistantsidel;
- 5) sooritab lihtsamaid kombineeritud harjutusi erinevate vahenditega;
- 6) viskab palli, hüppab hooga kaugust;
- 7) mängib lihtsustatud reeglite järgi õpitud sportmänge, suudab kinni pidada õpitud mängureeglitest;

- 8) laskub suuskadel laugest nõlvast;
- 9) osaleb talispordivõistlustel;
- 10) teab ja järgib tervisliku eluviisi põhimõtteid.

6.8. RÜTMIKA

6.8.1. Õppetegevus

6.8.1.1. Rütmikatundides ühendatakse kehalise kasvatuses tundidest tuttavad harjutused muusika ja rütmiga. Rütmitunde aluseks on motoorsus e lihaste liigutustele tugineva korrapärase liikumise tunnetamine. Muusika rütmiline külg organiseerib psüühikat, liigutused muusika saatel ja rütmiline liikumine aktiveerib kõiki psüühilisi protsesse, aitab kaasa õpilaste enesetunnetuse kujunemisele, tõstab meeleolu.

6.8.1.2. Rütmitunnid toetuvad pedagoogilisele muusikateraapiale. Tundides mängitakse muusikaõpetuses õpitud laulu- ja ringmänge, rütmipille. Kasutatakse ka teiste ainete tundides ja vaba aja tegevustes õpitud salme, rütmilisi luuletusi. Rütmitundides õpitakse tantse ja mänge, mida esitatakse klassi- ja koolipidudel.

6.8.1.3. Rütmitundides kasutatakse kehatunnetuse-, kontakti- ja kommunikatsiooniharjutusi, mänge ning tantse, mille abil saab arendada õpilaste füüsilisi võimeid ning psüühikat, kinnistada nii verbaalse kui ka mitteverbaalse suhtlemise oskusi.

6.8.1.4. Rütmitundi on soovitatav läbi viia spetsiaalses ruumis, kus oleksid vastavad vahendid (varbsein, võimlemispink tasakaaluharjutusteks, peeglid oma asendi ja liigutuste täpsuse korrigeerimiseks). Võimaluse korral viiakse rütmitunnid läbi elava muusika saatel.

6.8.1.5. Vastavalt kooli võimalustele ja õpilaste vajadustele (õpilaste individuaalsed ja klassi kui õpilasarühma arenguvajadused) toimuvad koolis rahvatantsu ja eurütmiatunnid. Rahvatantse juhendavad oma kooli klassiõpetajad, eurütmiatunde annab vastava koolituse läbinud õpetaja. Eurütmiatunnis tegeletakse sarnaselt rütmitundidele muusika ja kõnerütme esiletoovate liikumisharjutustega, elavdades õpilaste rütmitaju ja koordinatsioonioskusi. Lisaks tegeletakse eurütmiatunnis erinevate keele- (vokaalid, konsonandid) ning muusikaelementidega (takt, rütm, meloodia, harmoonia). Eurütmia kui kunstiline liikumine annab võimaluse kõne ning muusika esteetilise poole tajumiseks ja õpilaste tundeelu eakohaseks arendamiseks.

6.8.2. Rütmi rõhuasetused I arengutasemel

6.8.2.1. Arendatakse õpilaste kuulamis-, jälgimis-, matkimis-, mõistmis- ja lihtsamate korralduste täitmise oskusi.

6.8.2.2. Kujundatakse hügieeni- ja korraharjumusi.

6.8.2.3. Õpilasi õpetatakse tunnetama oma keha ja liigutusi, arendatakse ruumitaju. Rütmitunde arendamine põhineb individuaalse liikumise / liigutuste rütmi kohandama õppimisel etteantud rütmile (muusika, saatelugemine vms). Harjutusi õpitakse matkides, eeskuju järgi, abiga.

6.8.3. Taotletavad õpitulemused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sooritab harjutusi koostegevuses, imiteerimise, näidise, instruksiooni (verbaalne / alternatiivsete vahenditega) järgi;
- 2) liigub erineva rütmiga muusika saatel;
- 3) tunneb ära erinevate harjutuste ja tegevustega kaasnevat muusikat;
- 4) esineb õpitud tantsude ja ringmängudega klassi ning kooli üritustel.

6.8.4. Rütmika rõhuasetused II arengutasemel

6.8.4.1. Pööratakse eelnevate õppeaastatega võrreldes suuremat tähelepanu ruumitaju arendamisele ja oma kehaasendi kontrollimisele. Õpitakse erisuunalisi liigutusi ja eri kehaosade mootorika koordineerimist.

6.8.4.2. Mängude ja tantsude kaudu saadakse praktilisi sotsialiseerumise oskusi.

6.8.4.3. Arendatakse õpilaste loovust.

6.8.5. Taotletavad õpitulemused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) teab oma kohta rivis ja suudab seda hoida tantsimisel, harjutuste sooritamisel;
- 2) sooritab õpitud harjutusi eeskuju järgi ning vajalikus rütmis ja tempos;
- 3) liigub kooskõlas muusikaga;
- 4) tunneb ära õpitud rahvatantsu, suudab seda kaasa tantsida;
- 5) esineb õpitud tantsude ja ringmängudega kooli üritustel.

6.8.6. Rütmika rõhuasetused III arengutasemel

Õpitakse tantsima lihtsamaid seltskonnatantse ja pidudel rollikohaselt käituma. Liikumiskavade õppimisel arvestatakse õpilaste muusikaeelistustega.

6.8.7. Taotletavad õpitulemused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) matkib õpitud tantsusamme, lihtsamaid tantsujooniseid;
- 2) improviseerib tantsu muusika järgi;
- 3) tantsib lihtsamaid seltskonnatantse, oskab tantsule paluda, tantsu lõpetada;

4) esitab õpitud liikumiskava, tantsu, esineb õpitud tantsude ja ringmängudega üritustel.

6.9. VALIKÕPPEAINED

6.9.1. Valikõppeainete eesmärk on oskuste ja teadmiste praktiline omandamine valmistamaks õpilasi ette jätkuõppeks, igapäeva eluülesannetega hakkama saamiseks ja vaba aja sisustamiseks. Vajadusel süvendatakse või harjutatakse üldainetes õpitut.

6.9.2. Valikõppeaineteks on kangastelgedel kudumine, savitöö, kodundus (toiduvalmistamine, koristus- ja majapidamistööd), puutöö, aiandus, viltimine.

6.9.3. Valikõppeainete sisu on ära toodud Tartu Maarja Kooli Käsitöökooli õppekavas (vt lisa).

7. LASTEVANEMATE TEAVITAMISE JA NÕUSTAMISE KORRALDUS

7.1. Kool tagab vanematele teabe kättesaadavuse õppe ja kasvatuse korralduse kohta ning juhendamise ja nõustamise õpilase arengut käsitletavates küsimustes. Peamised õppeteemad ja planeeritavad üritused tehakse teatavaks õppeveerandi, poolaasta ja/või õppeaasta algul.

7.2. Kool teavitab vanemaid edasiõppimisvõimalustest ja tagab karjääriteenuste (karjääriõpe, -info või -nõustamine) kättesaadavuse.

7.3. Vanemate teavitamiseks kasutatakse infolehti ja kooli kodulehekülge.

8. ÕPETAJA TÖÖKAVA KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED

8.1. Õpetaja töökava on dokument, mille alusel toimub õppetöö õppetunnis. Õppetunnid toimuvad koolis või väljaspool kooli õppekursiooni, õppekäigu või õuesõppena. Töökava koostamine ja arendamine kuulub klassiõpetaja ja aineõpetaja pädevusse.

Klassiõpetaja ja aineõpetaja kujundab kooli õppekava alusel välja töökava, mis arvestab klassi omapära ja suundumust, kooli arengusuunda ja eripära, õpilaste võimeid ja kooli materiaalseid ressursse.

8.2. Töökava koostamise ning rakendamise saab klassiõpetaja ja aineõpetaja endale suuremad õigused, aga ka suurema vastutuse õpilaste ja nende vanemate ees. See on koolikultuuri teadvustamise protsess.

8.3. Klassiõpetaja ja aineõpetaja töökavas täpsustatakse kooli õppekava üldosas ja ainekavas esitatut, arvestades konkreetseid õpilasi, kasutatavat õppekirjandust ja -materjale, õpetajate ja kasvatajate vahelist koostööd ning õppeaasta üldtööplaani.

8.4. Klassiõpetaja ja aineõpetaja töökavad on vormistatud õppeveerandite, poolaastate või õppeaasta kalenderplaanina. Pikapäevarühmade plaanid tehakse õppeveerandite kaupa.

Klassiõpetaja ja aineõpetaja töökavas on õppesisu liigendatud ulatuslikumate õppeteemade järgi. Näidatud on olulisemad alateemad, käsitletavat põhimõistet, õppekirjandus ja – vahendid.

9. ÕPPEKAVA UUENDAMISE JA TÄIENDAMISE KORD

9.1. Kooli õppekava arendamise demokraatliku korraldamise eest vastutab kooli direktor, kes kinnitab kooli õppekava. Kooli õppekava muudatusettepanekud tehakse kogu õppeaasta jooksul kooli kolleegiumi poolt delegeritud õppekava töörühmale. Muudatused kooli õppekavas esitatakse enne kehtestamist arvamuse avaldamiseks kooli hoolekogule ja kolleegiumile.

9.2. Kooli õppekava on pidevas arengus. Õppekava hoitakse vastavuses „Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekavaga“, peetakse silmas piirkonna vajadusi, kooli arengukava, töötajate ja vanemate soove ning kasutatavaid ressursse.